

ARCHEOLOGIE EN
BOUWHISTORIE

Vught, Taalstraat 88 Sporen van Spreeuwenburg

Inventariserend Veldonderzoek door middel van
proefsleuven (IVO-P)

BAAC rapport A-13.0285

december 2015

Auteur:

drs. M. Tump

Status:

Definitief

Colofon

ISSN:	1873-9350
Auteur:	drs M. Tump
Met een bijdrage van:	drs. M. Rijkelijhuizen (Elpenbeen)
Vondstdeterminatie:	drs. I. Cleijne & drs. M. Tolboom (gebruiksaardewerk), M .Hendriksen (metaal), drs. M. Rijkelijhuizen (leer), drs. ing. G. Oldenmenger (natuursteen)
Voorwerpfotografie:	drs. ing. G. Oldenmenger, drs. M. Rijkelijhuizen (Elpenbeen)
Veldfotografie:	BAAC b.v.
Tekeningen:	drs. M. Rijkelijhuizen (Elpenbeen)
Cartografie:	J. van Gestel
Inhoudelijke controle:	drs. I. Cleijne
Redactie:	drs. I. Cleijne
Copyright:	Bureau Verkuylen BV/ BAAC bv, 's-Hertogenbosch

© BAAC, 's-Hertogenbosch 2015.

BAAC aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

BAAC bv

Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie.

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 618 430

Inhoud

	■ Samenvatting	7
1	■ Inleiding	9
	1.1 Aanleiding	9
	1.2 Ligging en aard van het terrein	10
	1.3 Administratieve gegevens	12
	1.4 Leeswijzer	13
2	■ Onderzoekskader	15
	2.1 Landschappelijke achtergrond	15
	2.2 Archeologische achtergrond	17
	2.3 Historische achtergrond	18
	2.4 Onderzoeksvragen	25
	2.5 Werkwijze	26
	2.5.1 Veldwerk	26
	2.5.2 Uitwerking	28
3	■ Resultaten	31
	3.1 Bodemopbouw	31
	3.2 Sporen	32
	3.2.1 Gracht	32
	3.2.2 Muurwerk en uitbraaksporen van muurwerk	33
	3.2.3 Kuilen	40
	3.2.4 Paalsporen	41
	3.3 Vondsten	42
	3.3.1 Gebruiksaardewerk	42
	3.3.2 Natuursteen	42
	3.3.3 Metaal	45
	3.3.4 Leer (drs. M. Rijkelijkhuizen)	45
	3.3.5 Hout	47
4	■ Synthese, waardering en advies	49
	4.1 Synthese: sporen van Spreeuwenburg	49
	4.2 Waardering	53
	4.3 Advies	54
5	■ Literatuur en bronnen	57
6	■ Lijst van afbeeldingen	59
	■ Bijlagen	
	Bijlage 1 Geologische en archeologische tijdvakken	
	Bijlage 2 Onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen	
	Bijlage 3 Vondstenlijst	
	Bijlage 4 Sporenlijst	

Bijlage 5	Determinatielijst
Bijlage 6	Alle sporenkaart met spoornummers
Bijlage 7	Alle sporenkaart, ingekleurd op spoorraad

Samenvatting

In opdracht van Bureau Verkuylen heeft BAAC bv op 13 en 14 januari 2014 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd in plangebied Taalstraat 88 te Vught. De aanleiding voor het archeologisch onderzoek is de toekomstige woningbouw in het plangebied. Het IVO-P is het vervolg op een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen die begin 2012 voor het plangebied zijn uitgevoerd.

Het plangebied bevindt zich op een verhoging in het landschap aan de westkant van het dal van de Dommel. Het is de locatie van het vroegere huis Spreeuwenburg. De exacte ligging van Spreeuwenburg is pas tijdens dit IVO-P bekend geworden. Toen werden namelijk sporen en vondsten aangetroffen die samenhangen met dit landgoed. Huis Spreeuwenburg komt al voor op kaartmateriaal uit het midden van de 16^e eeuw, maar het blijft onduidelijk wanneer het oorspronkelijk is gebouwd. Het werd begin 19^e eeuw gesloopt waarna er een gelijknamig landhuis werd gebouwd. Dit landhuis werd na enkele jaren weer gesloopt; wel bleven nog lang enkele bijgebouwen aan de straatzijde aanwezig.

Vermoedelijk is het terrein oorspronkelijk geheel omgracht geweest, afgaande op oud kaartmateriaal en de resultaten van het IVO-P. Ook tegenwoordig is de gracht op enkele plaatsen nog steeds herkenbaar in de vorm van greppels. Tijdens het IVO-P is het zuidwestelijke deel van de omgrachting van het terrein blootgelegd, dat reeds in het begin van de 19^e eeuw gedempt was. Aan de buitenzijde van de gracht bevond zich een houten beschoeiing. De gracht was gedempt met een grote hoeveelheid baksteenpuin, ongetwijfeld afkomstig van het kasteel en/of landhuis Spreeuwenburg. In deze dempingslaag werden naast 19^e eeuwse aardewerk twee natuurstenen ornamenten van een schouw (van Spreeuwenburg?) gevonden. De vondsten uit de onder de puinlaag gelegen grachtvulling zijn iets ouder: een schoen uit de 17^e- 18^e eeuw en fragmenten 18^e eeuwse aardewerk. De schoen is van een wat luxer type en kan dus goed hebben toebehoord aan een van de bewoners van Spreeuwenburg. Ook langs de zuidoostzijde van het terrein zijn aanwijzingen voor de aanwezigheid van een gracht gevonden in de vorm van een rij van vijf sporen van beschoeiingspalen. Deze palen lijken er maximaal enkele tientallen jaren geleden uit te zijn getrokken. Mogelijk vormen de palen de beschoeiing van het zuidoostelijke deel van de omgrachting van het terrein.

In de proefsleuven zijn op meerdere plaatsen ook muurwerk en uitbraaksporen van muurwerk aangetroffen, die afkomstig zijn van de bebouwing van Spreeuwenburg. Het bevond zich op een diepte vanaf 30 cm beneden het huidige maaiveld. Het muurwerk en de uitbraaksporen concentreren zich

grotendeels ter plaatse van het toekomstige bouwvlak. Meest in het oog springend zijn twee vrijwel identieke stukken parallel lopend muurwerk van ruim 60 cm breed, vermoedelijk resten van funderingen. Haaks op de meest noordwestelijke fundering is muurwerk aangetroffen, dat er echter niet mee in verband lijkt te staan. Ander, ten noordoosten daarvan gelegen muurwerk doet dat wel. Ongeveer recht tegenover de funderingen zijn ter plaatse van de gracht aanwijzingen gevonden voor de resten van een brug. Verder zijn ten noordwesten van de funderingen een rechthoekige bakstenen poer met daarnaast de restanten van een muur van een beerput of -kelder en de resten van een vloer of goot gevonden. In het noordwesten van het plangebied zijn bouwkundige resten gevonden in de vorm van een dikke mortellaag met daarop losse bakstenen, mogelijk afkomstig van een (klein) bijgebouw. De op het terrein aangetroffen uitbraaksporen zijn afkomstig van de af- en uitbraak van muren en een rechthoekige poer.

Ten slotte zijn, verspreid gelegen over het terrein, zeven kuilen aangetroffen. De functie van deze kuilen is tijdens het onderzoek niet helemaal duidelijk geworden.

De voorlopige datering van het muurwerk kan gesteld worden op na 1450 op basis van de baksteenformaten. Aangezien ook historische bronnen ontbreken, blijft het voorlopig dus nog onduidelijk wanneer Spreeuwenburg precies is gebouwd. Ook was het vanwege de beperkte omvang van het onderzoek niet altijd mogelijk om te bepalen welke van de hiervoor beschreven resten hebben toebehoord aan het kasteel Spreeuwenburg of juist aan het begin-19^e eeuwse gelijknamige landhuis. Er kunnen echter al wel enkele beweringen gedaan worden. In de ophoginglaag in het noordwesten van het plangebied zijn een ijzeren sleutel en dubbel gevouwen loden plaatje met ingeslagen huismerken gevonden. Deze zijn te dateren in de 16^e eeuw en op grond daarvan te relateren aan het oude huis Spreeuwenburg. Dat geldt waarschijnlijk ook voor beide brede funderingen, omdat het maken van zulke brede funderingen voor een landhuis uit de 19^e eeuw niet aannemelijk lijkt. Een klamp van ijsselsteen tegen een van deze funderingen en het 19^e eeuwse vondstmateriaal in de gracht zijn daarentegen vermoedelijk wel te relateren aan het latere landhuis. Sporen van beide gebruiksfases zijn dus nog op het terrein aanwezig.

Op basis van het vooronderzoek konden ook sporen verwacht worden van fortificaties van het beleg van Den Bosch in 1629 door prins Frederik Hendrik. Deze lijken op basis van de huidige gegevens niet aanwezig te zijn. Ook resten uit de periode laat-paleolithicum – late middeleeuwen ontbreken.

De resten van landgoed Spreeuwenburg en diens begin- 19^e eeuwse opvolger zijn op basis van hun bovengemiddelde fysieke en inhoudelijke kwaliteit behoudenswaardig. Bij toekomstige bodemverstoringen die dieper reiken dan 20 cm –mv wordt daarom geadviseerd om deze resten op de te verstoren locaties middels een opgraving *ex situ* te behouden. Ook dient nog een IVO-P te worden uitgevoerd in de nog niet onderzochte noordoosthoek van het perceel, en dient bij het herstellen van de grachten nog een archeologische begeleiding te worden uitgevoerd.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In opdracht van Bureau Verkuylen heeft BAAC bv (*onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie*) op 13 en 14 januari 2014 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd in plangebied Taalstraat 88 te Vught, gemeente Vught.

De aanleiding voor het archeologisch onderzoek is de toekomstige woningbouw in het plangebied. De geplande verstoringsdiepte die de bodemroerende werkzaamheden teweeg brengen, is vooralsnog onbekend. Ook zullen in het kader van de ontwikkeling van het perceel grachten worden hersteld die zich vroeger langs de randen van het perceel hebben bevonden. Deze zullen worden uitgegraven tot een diepte van circa 2,5 m -mv. In de noordoosthoek van het plangebied zal een waterpartij worden aangelegd, en er zullen nieuwe fruitbomen worden geplant. Enkele waardevolle bomen zullen gehandhaafd blijven. De verstoringsdiepte voor de waterpartij, het rooien van een deel van de bomen en het planten van nieuwe fruitbomen is nog niet bekend.

Het onderzoek is het vervolg op een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen die begin 2012 voor het plangebied zijn uitgevoerd.¹ Uit deze vooronderzoeken kwam naar voren, dat het plangebied zich bevindt op een verhoging in het landschap aan de westkant van het dal van de Dommel. De natuurlijke ondergrond ter plaatse bestaat uit beekafzettingen van deze rivier. Het plangebied valt op de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart binnen een zone met een hoge archeologische verwachting. In het plangebied heeft het huis Spreeuwenburg gestaan. De exacte locatie van Spreeuwenburg is pas tijdens het IVO-P bekend geworden doordat er toen o.a. resten van muurwerk werden teruggevonden. Uit historische bronnen is niet bekend wanneer Spreeuwenburg werd gebouwd, maar wel wanneer het werd gesloopt: waarschijnlijk is het huis begin van de 19^e eeuw gesloopt waarna er een gelijknamig landhuis werd gebouwd. Dit landhuis blijkt na enkele jaren weer gesloopt te zijn; wel bleven nog lang enkele bijgebouwen aan de straatzijde aanwezig. In het plangebied kunnen verder resten verwacht worden die samenhangen met de fortificaties van het beleg van Den Bosch in 1629 door prins Frederik Hendrik.

Naar aanleiding van de uitkomsten van het archeologisch vooronderzoek werd geadviseerd om voorafgaand aan de ontwikkeling van het terrein een archeologisch proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Dit advies is door de gemeente Vught overgenomen: bij bodemingrepen dieper dan 60 cm dient

1 Buesink 2012.

eerst archeologisch onderzoek plaats te vinden.² Daarnaast is bepaald dat bij het herstellen van de grachten een archeologische begeleiding dient plaats te vinden.³

Dit rapport heeft betrekking op het op 13 en 14 januari 2014 uitgevoerde proefsleuvenonderzoek. Het voor dit onderzoek opgestelde Programma van Eisen voorziet zoals hiervoor vermeld ook in een archeologische begeleiding van het uitgraven van de voormalige grachten. Deze werkzaamheden zijn nog niet uitgevoerd en maken dus geen deel uit van dit rapport. Dit geldt ook voor de proefsleuf, die nog moet worden gegraven op het noordoostelijke deel van het plangebied. Tijdens het onderhavige proefsleuvenonderzoek bevonden zich hier namelijk bijenkorven.

Het archeologische onderzoek is verricht in opdracht van Bureau Verkuyl en. De bevoegde overheid wordt gevormd door de gemeente Vught. Adviseur van de bevoegde overheid is de archeologische dienst van de gemeente 's-Hertogenbosch, met als contactpersoon drs. J.A.S.M. Bosman.

Het onderzoek is uitgevoerd conform het voor dit onderzoek opgestelde Programma van Eisen⁴ en conform de KNA versie 3.3.⁵ Het veldteam stond onder leiding van projectleider drs. M. Tump. Het team bestond verder uit drs. J. Ostendorf, drs. P. Weterings en drs. I. Cleijne (documentatie muurwerk).

1.2 Ligging en aard van het terrein

Het plangebied Taalstraat 88 bevindt zich aan de noordoostkant van Vught; tussen het centrum, de A2 en A65 (zie afbeelding 1.1). Het perceel (K1180) is gelegen achter de bestaande bebouwing aan de Taalstraat. Tot hetzelfde kadastrale perceel behoort ook de toegangsweg van de Taalstraat naar het achterliggende terrein.⁶ Rond een deel van het achterterrein loopt een sloot. Dit is het restant van de oude gracht van Spreeuwenburg.

De oppervlakte van het totale kadastrale perceel bedraagt 5.001 m². De toegangsweg is bestraat met keien. Het achterterrein bestaat momenteel uit een verwilderde tuin met diverse jonge en oude bomen, twee schuurtjes, een rond zwembad (met een doorsnede van ruim 8 meter en een diepte van ongeveer 1,4 meter) en zo'n 15 bijenkorven. Op de plek waar de toegangsweg overgaat in het achterterrein bevinden zich een grasveld en een carport waar de burens hun auto's stallen. Dit geheel is afgebakend door middel van een haag. Voor zover dat in het veld bepaald kon worden, betreft dit echter wel een deel van het plangebied.

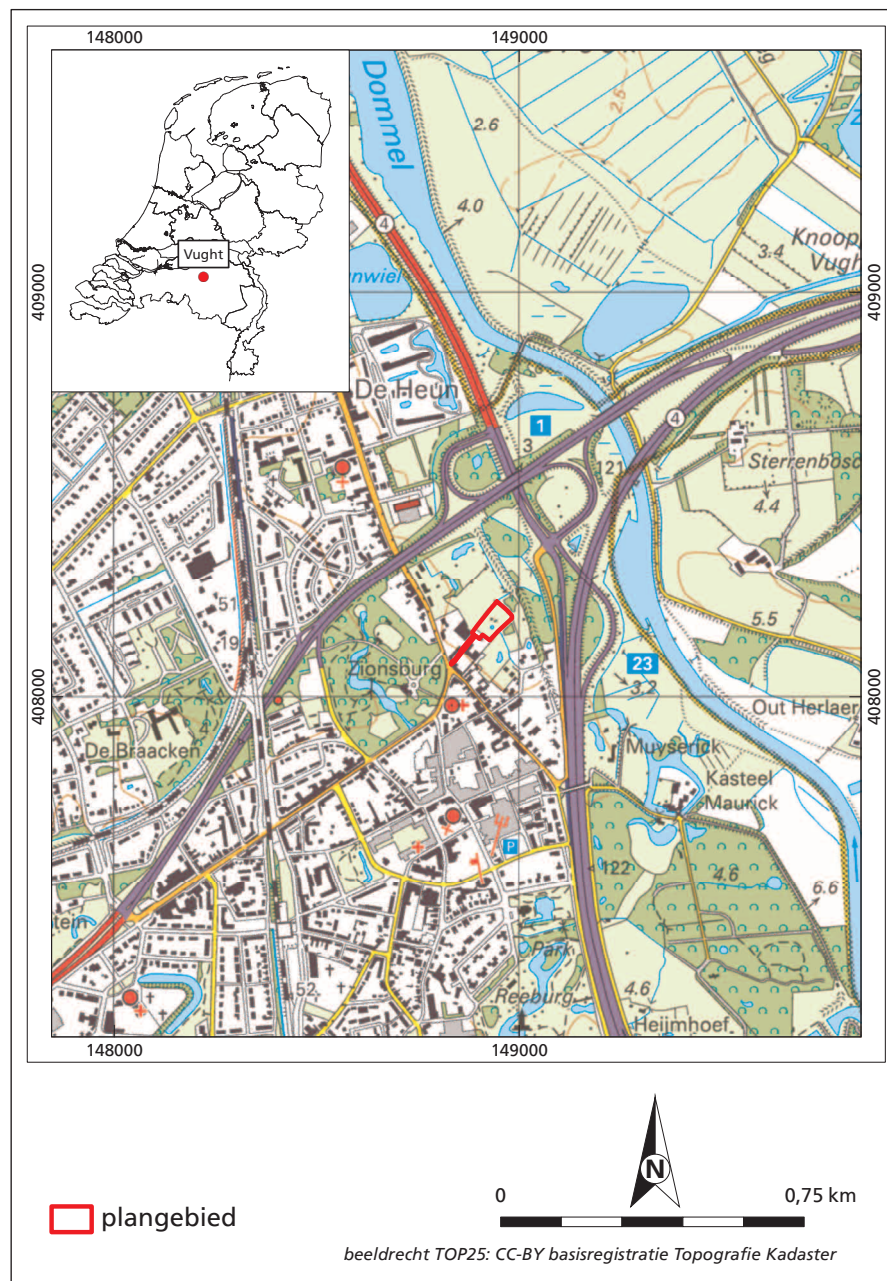
2 Besselsen 2013. NB uit het proefsleuvenonderzoek is gebleken dat de archeologische resten al voorkomen op een diepte vanaf 30 cm –mv; de ondergrens van 60 cm –mv is dus onvoldoende.

3 Persoonlijke mededeling E. Besselsen, 25 april 2013, bij opstellen van Programma van Eisen voor onderhavig onderzoek.

4 Tump 2013.

5 CCvD 2013.

6 De langs de toegangsweg gelegen parkeerplaatsen zijn eigendom van de burens, en worden voor een deel gehuurd door het Vughts museum. Zij hebben een ander kadastraal nummer.

Afb. 1.1 De ligging van het plangebied op de topografische kaart.

1.3 Administratieve gegevens

Locatiegegevens

Provincie	Noord-Brabant
Gemeente	Vught
Plaats	Vught
Toponiem	Taalstraat 88
RD-coördinaten (vier hoekpunten)	148.949/408.235 (N)
	148.983/408.193 (O)
	148.931/408.137 (Z)
	148.892/408.167 (W)
Kaartblad	45C
Kadastrale gegevens	Perceel K1180
Oppervlakte plangebied	5.001 m ²
Landgebruik	Verwilderde tuin met bomen, schuurtjes, zwembad en bijenkorven; met keien bestrate toegangsweg

Projectgegevens

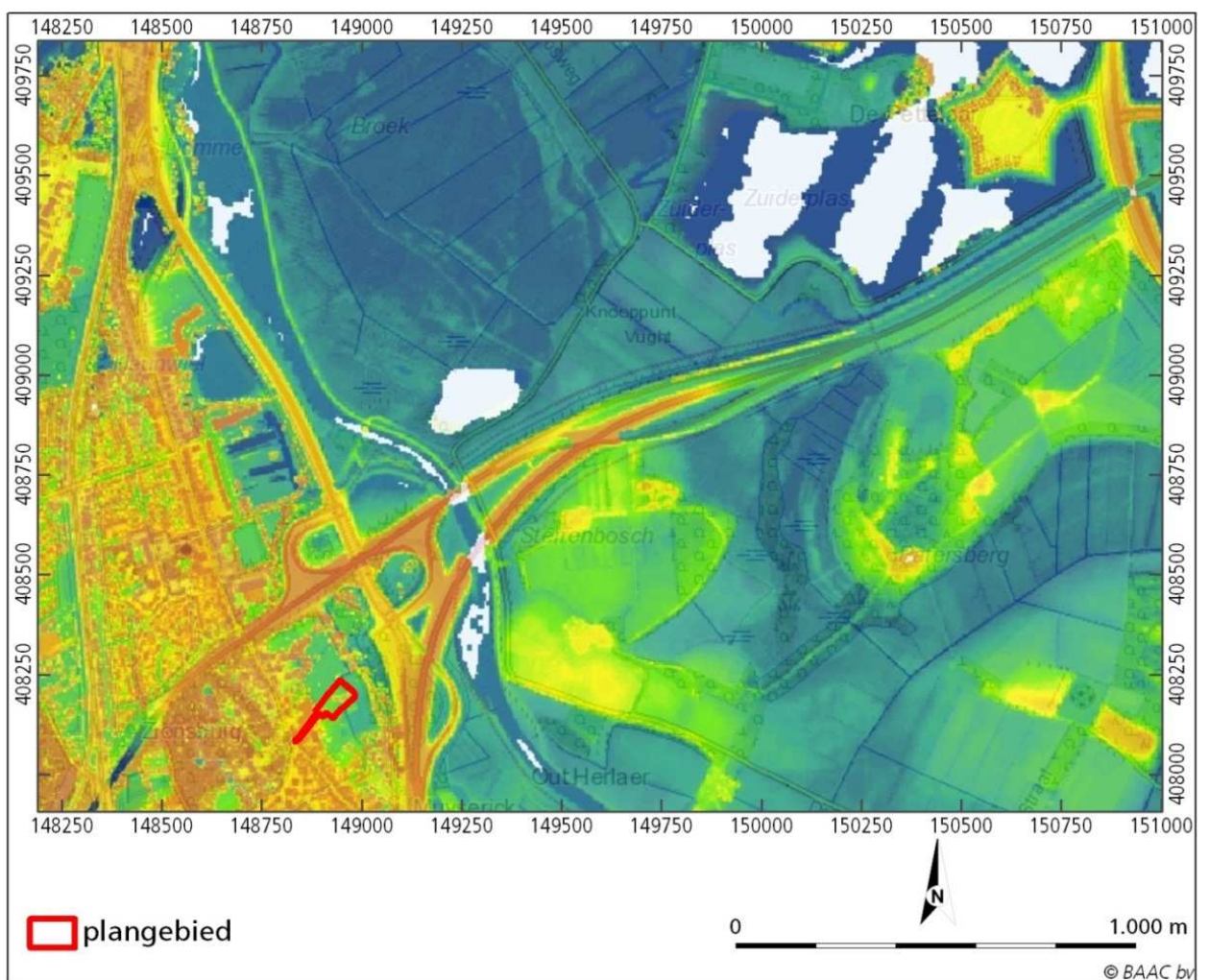
Projectnummer	A-13.0285
Type onderzoek	proefsleuvenonderzoek
Gegevens Archis	Onderzoeksmeldingsnummer: 59774
	Onderzoeksnummer: 48268
	Vondstmeldingsnummer: nog niet gemeld
	Waarnemingsnummer: nog niet gemeld
Opdrachtgever	Bureau Verkuylen BV
	Veemarktkade 8
	5222 AE Den Bosch
	Contactpersoon: J. Verkuylen jverkuylen@bureauverkuylen.nl tel 073-6231313
Adviseur namens opdrachtgever	n.v.t.
Projectleider BAAC	drs. M. Tump
Bevoegde overheid	Gemeente Vught
Adviseur namens bevoegde overheid	drs. E.A. Besselsen (gemeente Den Bosch)
Beheer en plaats van vondsten en documentatie	BAAC bv, worden na afloop gedeponeerd bij provinciaal depot voor bodemvondsten
Datum veldwerk	13 en 14 januari 2014
Datum concept rapport	15 januari 2015
Datum definitief rapport	17 december 2015

Vindplaatsgegevens

Complextype	kasteel / landhuis
Datering	late middeleeuwen – nieuwe tijd

1.4 Leeswijzer

In deze rapportage wordt verslag gedaan van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek. Allereerst wordt in hoofdstuk 2 achtergrondinformatie gegeven worden over het landschap en de bodem ter plaatse (2.1). Daarnaast wordt ingegaan op bekende archeologische vondsten in de nabije omgeving van het plangebied en het reeds uitgevoerde archeologische onderzoek ter plaatse (2.2). Ook wordt ingegaan op het historisch gebruik van het plangebied, waarbij gebruik wordt gemaakt van oud kaartmateriaal (2.3). Hoofdstuk 2 eindigt met een paragraaf waarin de onderzoeksvragen worden geformuleerd (2.4) en een beschrijving van de werkwijze (2.5). In hoofdstuk 3 worden de resultaten van het proefsleuvenonderzoek uiteen gezet. Achtereenvolgens worden de bodemopbouw (3.1), sporen (3.2) en vondsten (3.3) besproken. In hoofdstuk 4 volgt de synthese van het onderzoek, alsmede de waardering van de vindplaats en het advies. In hoofdstuk 5 wordt een opsomming gegeven van de gebruikte literatuur en bronnen, waarna tenslotte in hoofdstuk 6 de afbeeldingenlijst is opgenomen.

Afb. 2.1 De ligging van het plangebied op het AHN.

2 Onderzoekskader

Op basis van het archeologisch vooronderzoek werden binnen het plangebied archeologische resten verwacht uit het laat-paleolithicum tot nieuwe tijd, in het bijzonder sporen die te maken hebben met landgoed Spreeuwenburg (kasteel, bijgebouwen, 19^e eeuwse landhuis, grachten) en fortificaties van het beleg van Den Bosch in 1629 door prins Frederik Hendrik.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn daadwerkelijk resten van huis Spreeuwenburg en de omringende gracht aangetroffen. In dit hoofdstuk wordt na een inleiding op het landschap en de bodemopbouw (2.1) uitgebreid ingegaan op de archeologische en historische achtergronden van het plangebied en omgeving (2.2 en 2.3) om deze vondst in een context te kunnen plaatsen. Vervolgens worden in paragraaf 2.4 de onderzoeksvragen die in het PvE zijn geformuleerd weergegeven. In paragraaf 2.5 wordt de gehanteerde werkwijze voor zowel het veldwerk als de uitwerking beschreven.

2.1 Landschappelijke achtergrond⁷

Het plangebied bevindt zich binnen de bebouwde kom van Vught en is daardoor op de geomorfologische en de bodemkaart niet gekarteerd.⁸ Op het Actueel Hoogtebestand Nederland is echter te zien dat het plangebied zich op een verhoging in het landschap bevindt, aan de westkant van het dal van de Dommel (zie afbeelding 2.1).⁹ Het dal van de Dommel is in eerste instantie gevormd door de Rijn en de Maas. Tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien, werd het dal periodiek gevuld met grote hoeveelheden smeltwater. In de loop van de tijd heeft de rivier door variaties in afvoer en door ingrepen van de mens haar loop enigszins verlegd.

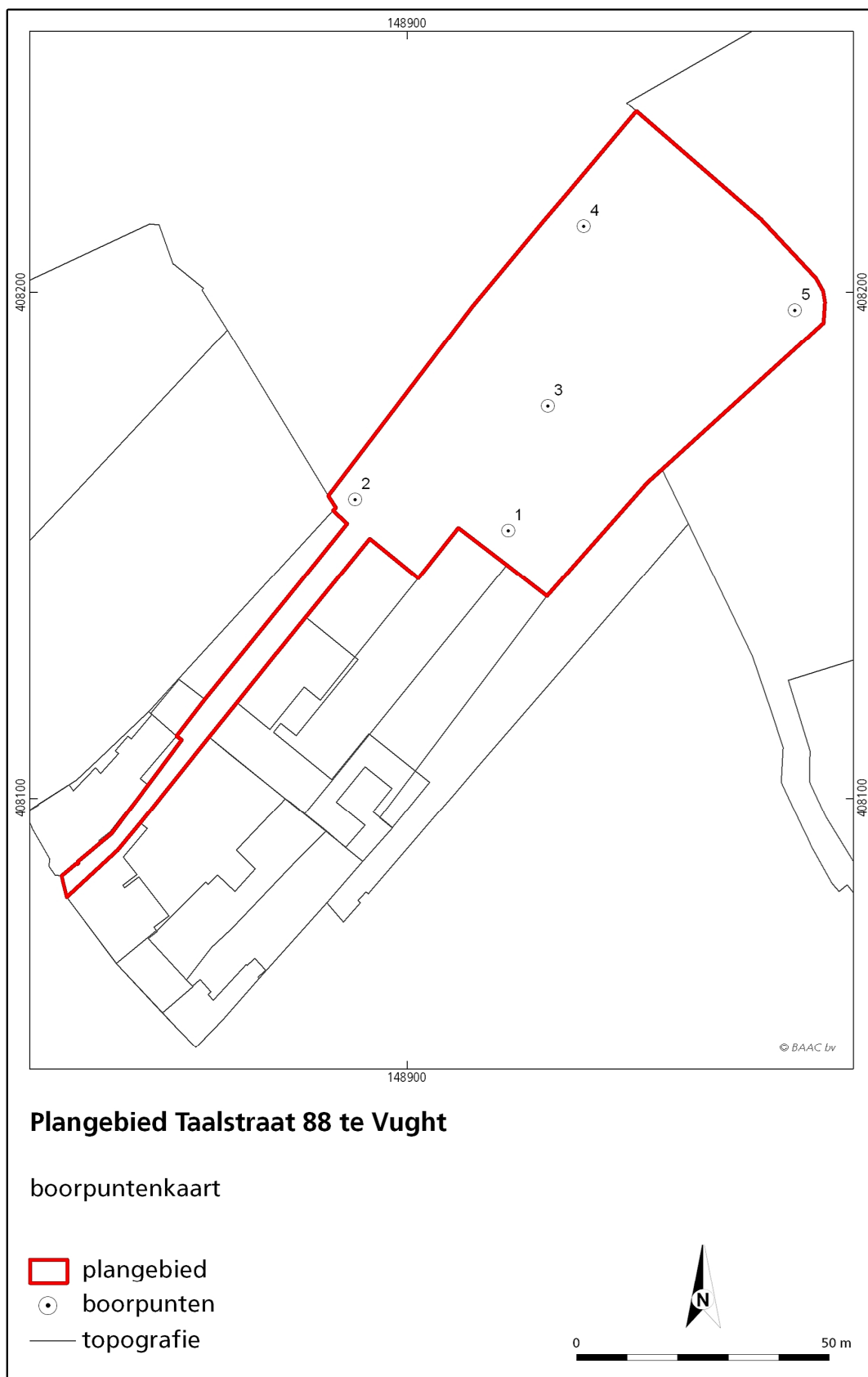
De natuurlijke afzettingen binnen het plangebied bestaan uit matig tot sterk siltige zandige beekafzettingen van de Dommel. In boring 5 van het archeologisch vooronderzoek (zie afbeelding 2.2) is sterk zandige beekklei aangetroffen. Dekzand is tijdens het booronderzoek niet aangetroffen. De natuurlijke bodem is in de meeste boringen geroerd tot in de C-horizont. Een natuurlijke A-horizont is alleen aangetroffen in boring 2. Uit deze boring valt af te leiden dat de natuurlijke bodem een beekbedgrond was.

In de boringen 1 tot en met 4 is de bodem gemiddeld 110 cm opgehoogd. Daaronder is een bodemverstoring aangetroffen tussen de 65 en 220 cm beneden maaiveld, met een gemiddelde bodemverstoring van 160 cm beneden maaiveld. Het kan hierbij gaan om sporen van een kasteel, landhuis en/of de verdedigingswerken, waarover hierna meer.

⁷ Ontleend aan Tump 2013.

⁸ Alterra 2012.

⁹ AHN 2012.

Afb. 2.2 Boor-
puntenkaart
van het voor-
onderzoek
(Buesink 2012).

2.2 Archeologische achtergrond¹⁰

Op de IKAW is aan het plangebied geen archeologische verwachting toegekend, omdat het valt binnen een niet-gekarteerde zone.¹¹ Ook op de Cultuurhistorische Waardenkaart van Noord-Brabant is het plangebied niet gekarteerd.¹² Volgens deze laatstgenoemde kaart valt het plangebied binnen de zone "historische stedenbouw". Volgens de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart ligt het plangebied binnen een zone waarvoor een hoge archeologische verwachting geldt.¹³

Het plangebied maakt geen deel uit van een gebied met een vastgestelde archeologische waarde.¹⁴ Dergelijke terreinen bevinden zich wel ten oosten ervan: op circa 400 meter ten oosten van het plangebied, aan de overkant van de Dommel, bevindt zich een terrein van hoge archeologische waarde (AMK terrein 4184, waarneming 44235). Hier zijn bewoningsresten uit de ijzertijd en Romeinse tijd aangetroffen, alsmede vuursteenvondsten uit het mesolithicum. Vlak ten zuiden daarvan bevindt zich AMK terrein 13905 (waarneming 47913). Dit betreft een terrein van hoge archeologische waarde met resten van kasteel Oud Herlaer uit de 13^e eeuw (of ouder). Ter plaatse zijn nog funderingen en keldergewelven aanwezig, het kasteel is gesloopt in 1737.

Tijdens het booronderzoek binnen het onderhavige plangebied zijn diverse archeologische resten opgeboord (waarneming 431151). Het gaat hierbij om aardewerk (grijsbakkend en witbakkend aardewerk, steengoed), dierlijk bot, baksteen, mortel, leisteen en glas. Vooral in boring 1 en 3 werd veel bouwpuin aangetroffen. De resten dateren uit de late middeleeuwen tot en met nieuwe tijd. In het plangebied, achter het Vughts museum, zouden nog funderingsresten in de bodem aanwezig zijn afkomstig van huis Spreeuwenburg of diens 19^e eeuwse opvolger (zie paragraaf 2.3).¹⁵

In Archis zijn ook de archeologische vondstmeldingen, waarnemingen en onderzoeksmeldingen in een straal van 500 meter rondom het plangebied geraadpleegd:

- Op een terrein grenzend aan het zuiden van het plangebied, achter de bebouwing van de Taalstraat is in 2008 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (waarneming 416930, onderzoeksmelding 29048). Hierbij werden zandwinningskuilen uit de nieuwe tijd en paalsporen uit de late middeleeuwen B gevonden. Dit onderzoek was een vervolg op onderzoeksmelding 26633.
- Voor het terrein aan de Taalstraat 78-82, grenzend aan de toegangsweg van het plangebied, is in 2011 een bureauonderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 45503). Uit dit onderzoek kwam naar voren dat vervolgonderzoek hier niet noodzakelijk werd geacht.
- Op circa 125 m ten zuidoosten van het plangebied is een Romeinse koperen munt gevonden (waarneming 14373).
- Vlak ten zuiden daarvan werd in 2009 een booronderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 36923). Daarbij werden geen archeologische vondsten gedaan.

10 Ontleend aan Tump 2013, aangevuld en geactualiseerd.

11 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW).

12 Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant 2012.

13 Hessing et al. 2011.

14 Archeologische Monumentenkaart (AMK).

15 Deze zijn niet gemeld in ARCHIS II. Das-Horsmeier 2010.

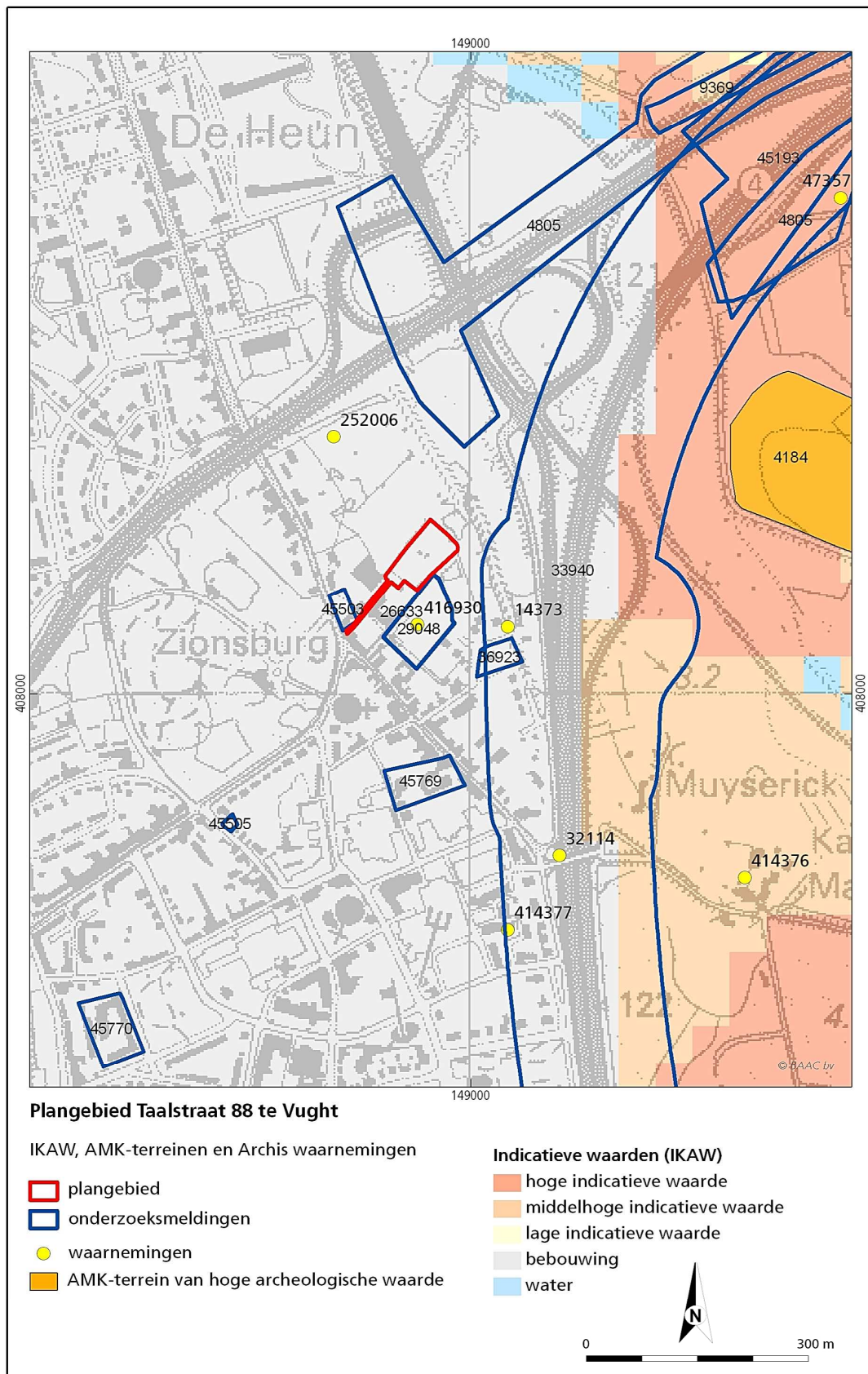
- Waarneming 252006 bevindt zich circa 150 m ten noordwesten van het plangebied. Hier zijn bij het graven van een vijver een beerput en muurresten van baksteen en natuursteen met verschillende bouwfasen aangetroffen, die mogelijk een relatie hebben met het laatmiddeleeuwse Kartuizer klooster.
- In 1950 zijn de resten van een ander klooster onderzocht, die zich op circa 400 m ten zuidoosten van het plangebied bevinden (waarneming 32114).
- Voor een terrein op een afstand van 240 m ten zuiden van het plangebied is in 2011 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Voor dit terrein werd vervolgonderzoek niet noodzakelijk geachte, gezien de vermoedelijk grote mate van verstoring (onderzoeksmelding 45769).
- Aan de Heuvel/Marktveld is in 2008 een waterput opgegraven die bij werkzaamheden per toeval werd gevonden (onderzoeksmelding 50370). Deze locatie ligt op een afstand van 410 m ten zuiden van het plangebied.
- Voor een terrein aan de Koestraat zijn in 2011 en 2013 respectievelijk een bureauonderzoek en booronderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 45505 en 55573). De bodem ter plaatste bleek diep verstoord te zijn door de aanwezigheid van een (opgevulde) vijver. Dit terrein is gelegen op een afstand van 420 m ten zuidwesten van het plangebied.
- Aan de Heikantstraat is in 2012 een terrein onderzocht door middel van een bureau- en booronderzoek (onderzoeksmelding 50547 en 50548). De resultaten daarvan zijn niet gemeld in Archis II. Het terrein ligt op een afstand van 480 m ten zuidwesten van het plangebied.
- Waarneming 414377, op een afstand van 480 m ten zuiden van het plangebied, betreft de funderingsresten van kasteel Leeuwenstein die nog gedeeltelijk bewaard zijn gebleven.
- In 1994 zijn in het kader van de verbreding Rijksweg A2 tussen Empel en Vught een booronderzoek en oppervlaktekarting uitgevoerd in een groot gebied (onderzoeksmelding 4805). In 2009 is voor een groot gebied een bureauonderzoek uitgevoerd in het kader van de verbreding Rijksweg A2 tussen 's-Hertogenbosch en Eindhoven (onderzoeksmelding 33940).

2.3 Historische achtergrond¹⁶

Het plangebied maakt deel uit van het landgoed Spreeuwenburg. De exacte ligging van het kasteel was tot de vondst van muurwerk tijdens het IVO-P nog niet bekend. Het is uit historische bronnen niet bekend wanneer het kasteel gebouwd is, maar het komt in ieder geval al voor op een kaart uit het midden van de 16^e eeuw.

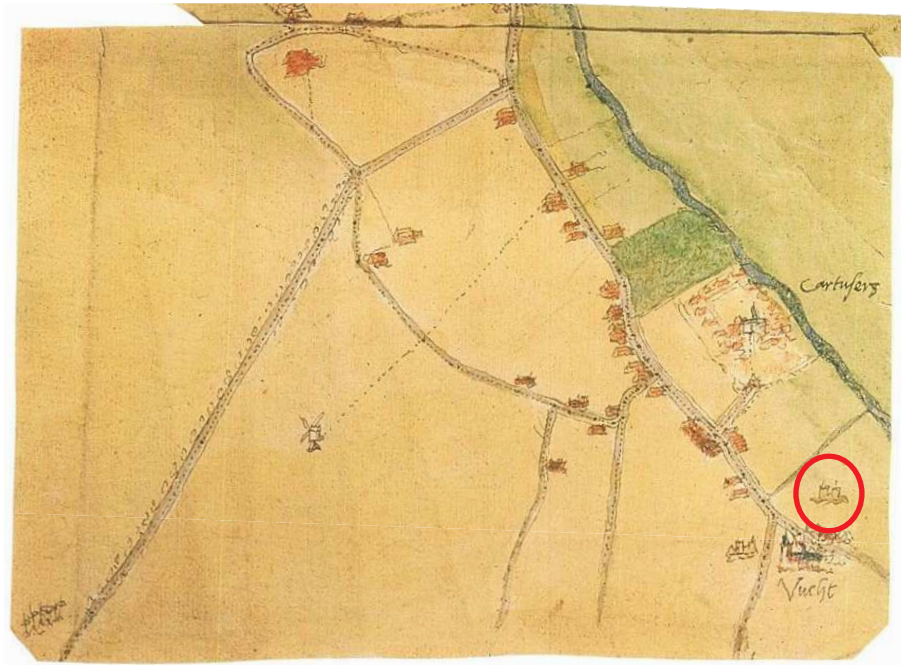
De toegang tot het landgoed lag tegenover landgoed Zionsburg aan de Taalstraat en op de markante driesprong van belangrijke doorgaande wegen (nu Taalstraat – Helvoirtseweg). Het landgoed van kasteel Spreeuwenburg strekte zich uit vanaf de openbare weg (huidige Taalstraat) tot aan de hooiveldjes bij de Dommel.

¹⁶ Ontleend aan Smeets 2012, aangevuld en geactualiseerd met onder andere gegevens van Das-Horsmeier 2010. Hierin zijn de gegevens door de auteur aangevuld.

Afb. 2.3 Plan-
gebied op IKAW
met AMK-terreinen,
waarnemingen en
vondstmeldingen
(Buesink 2012).

Het kasteel wordt waarschijnlijk voor het eerst weergegeven op de kaart van Jacob van Deventer uit ca. 1545 (afbeelding 2.4 en 2.5). Hierop staat namelijk een (naamloos) kasteeltje met twee torens ingetekend ten zuiden van het Kartuizer klooster (*Cartusers*) en ten oosten van de driesprong bij de kerk van *Vucht*.

Afb. 2.4 Uitsnede van de kaart van 's-Hertogenbosch door Jacob van Deventer, ter hoogte van Vught uit ca. 1545. De rode cirkel geeft de locatie van huis Spreeuwenburg aan.

Afb. 2.5 Detail van de vorige kaart, met huis Spreeuwenburg.

Op een kaart uit 1603 van Simon Stevin van de belegering van 's-Hertogenbosch door prins Maurits staat *Spreeuwenburch* weergegeven, ditmaal inclusief naamsvermelding: een kasteel met middenfront en zijvleugels, omringd door een gracht en met meerdere torentjes op de daken (afbeelding 2.6).

In 1629 werd Den Bosch wederom belegerd, ditmaal door prins Frederik Hendrik. Van deze belegering is een schilderij gemaakt door Pauwels van Hillegaert. Spreeuwenburg wordt vermoedelijk, met torentje, op dit schilderij afgebeeld. Het is gelegen in een bosje langs de Dommel (afbeelding 2.7).

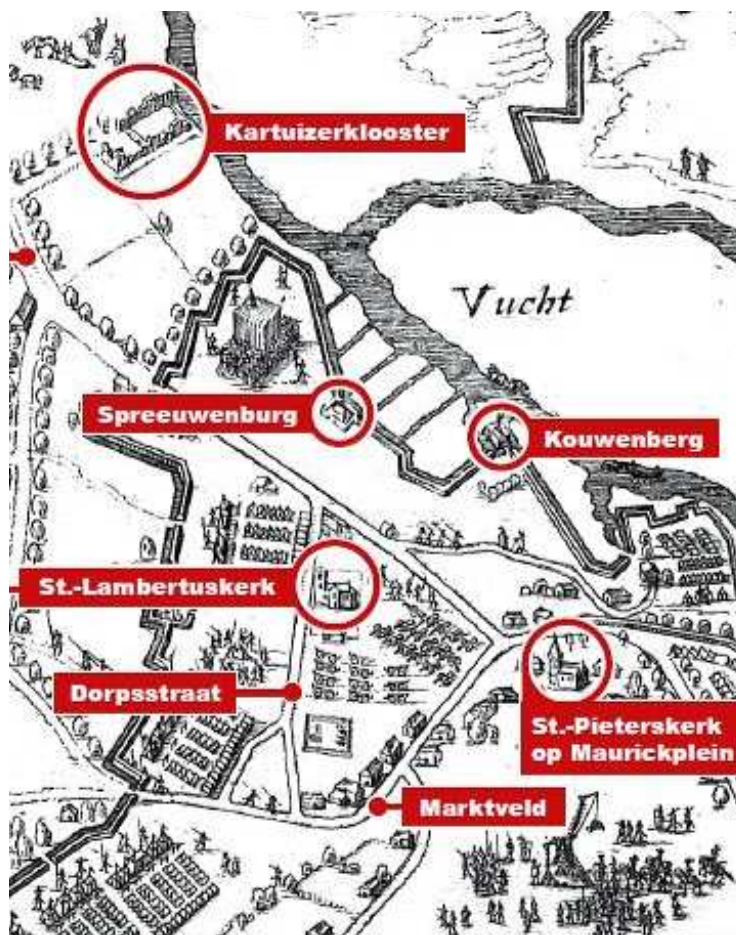
Afb. 2.6 Uitsnede van de kaart door Simon Stevin (1603) van de belegering van 's-Hertogenbosch door prins Maurits. Overgenomen uit Smeets 2012.

Afb. 2.7 Vermoedelijke ligging van Spreeuwenburg op het schilderij van de belegering van Den Bosch in 1629. Bron: Beeldverhaal "Landschap van de Verbeelding".

Het vermoeden bestaat dat Spreeuwenburg destijds werd omsloten door de muren rondom de legerplaats, en dat het dus deel uitmaakte van de fortificaties. Dat is af te leiden van een kaart van de belegering (zie afbeelding 2.8).

Op een andere kaart van de belegering van 's- Hertogenbosch in 1629 staat Spreeuwenburg echter niet getekend (afbeelding 2.9). Op de locatie van het plangebied lijkt sprake te zijn van een boomgaard. Het is niet duidelijk geworden, waarom Spreeuwenburg op deze kaart niet vermeld wordt. Het lijkt er op alsof het hier gaat om een weergave van de belegering in een

Afb. 2.8 Spreeuwenburg op een kaart van de belegering van 's-Hertogenbosch in 1629. Bron: Beeldverhaal "Landschap van de Verbeelding".

Afb. 2.9 Uitsnede van de kaart van de belegering van 's-Hertogenbosch in 1629. Deze kaart is zuid gericht (ten behoeve van de leesbaarheid is de afbeelding in deze rapportage omgedraaid). Zichtbaar zijn de Dommel (rechts), in rood de verdedigingslinie met ten noorden daarvan, naast de Dommel, het voormalige Karthuizer klooster (Chartuysers). De locatie van huis Spreeuwenburg bevindt zich ter plaatse van de ten zuiden van het klooster weergegeven boomgaard, achter de bebouwing rechts van de kerk.¹⁷

¹⁷ Verhees & Vos.

vroeger stadium, toen de verdedigingswerken nog niet zo uitgebreid waren (vergelijk afbeelding 2.8 met 2.9). Dan kan het zo zijn dat Spreeuwenburg nog geen rol van betekenis speelde en daarom niet is afgebeeld. Maar het blijft toch vreemd.

Van de kaart van de belegering in 1629 (afbeelding 2.8) wordt duidelijk, dat de belegeringslinie op een gegeven moment vermoedelijk ter plaatse van het plangebied heeft gelopen. Het kan gaan om fortificaties en sloten. Ten tijde van de eerdere belegering in 1603 lag de linie vermoedelijk ten noorden van het voormalige Karthuizerklooster. Er waren toen ook meer fortificaties aan de overzijde van de rivier.

Behalve kaartmateriaal en schilderijen waarop Spreeuwenburg is afgebeeld bestaan er ook schriftelijke bronnen over Spreeuwenburg. Van het landgoed zijn vanaf de 16^e eeuw koopaktes bewaard gebleven. De oudste stamt uit 1556.

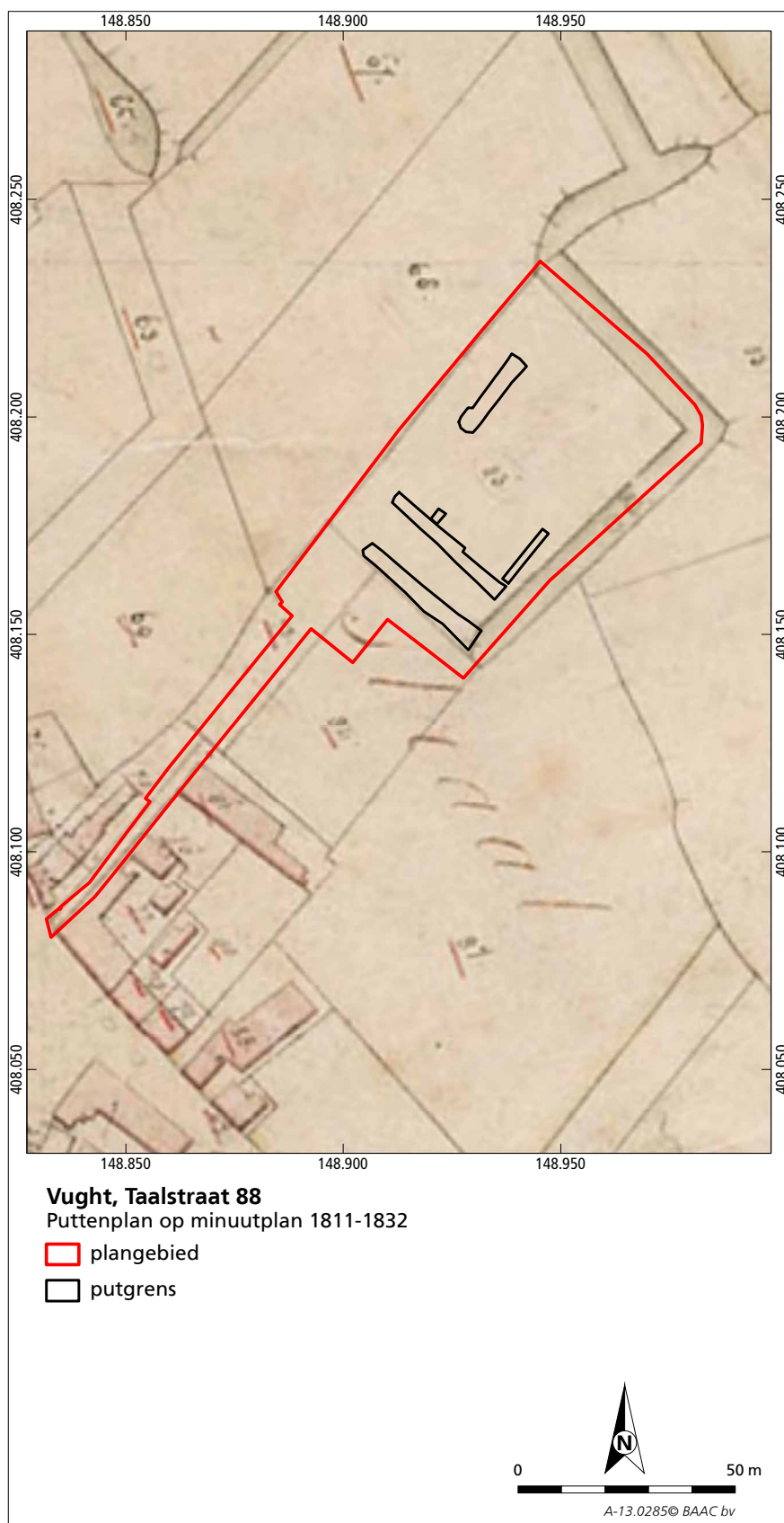
De eerste tekst met een beschrijving van Spreeuwenburg stamt uit 1710. Bij een verkoop op 7 augustus 1710 wordt het kasteel als volgt omschreven: *Casteel ofte omwaterde Huijsinge metten Singel off Stal, ende Schuyre genaemt Spreeuwenburg, mitsgaders eenen schoonen hof met de hof naest de muere van de Cathuijsers eertijts.*

Uit 1783 stamt nog een beschrijving van het landgoed. In dat jaar werd het landgoed opnieuw verkocht. Er blijken diverse bijgebouwen te zijn toegevoegd. Gezien de sterk gestegen verkoopprijs moeten in de voorafgaande jaren belangrijke uitbreidingen hebben plaatsgevonden. Spreeuwenburg wordt omschreven als *een kasteel offte omwaaterde Heerenhuijsinge, met den singel, hof, stallinge ende tuynmanswooninge, gen. Spreeuwenburg, mitsgaders een huysinge en hoff, voor aan den straatweg (...) gelijk ook de geheele sloot (...) uijtvlietende neffens de hooijveltjes agter 't kasteel in de riviere genaamt den Dommel.* Daarlangs lagen *twee kleine schuijtjens met desselfs toebehooren viskast.*

Bij een taxatie van het bezit in 1806 is sprake van huizen, (thee-)koepel, stallen voor paarden en *koeijstallinge*, wagenhuizen, een melkhuis, kar en turfhuis, tuinen, bos en weilanden. Die thee-koepel bevond zich aan de Taalstraat.

In 1812 is *La Campagne* Spreeuwenburg wederom verkocht. In de koopakte is dan sprake van *une belle maison*, pas een paar jaar oud, modern van stijl (*d'après le dernier gout*), omgeven door water (*canaux*), en met dertien mooi gestoffeerde kamers, kelders (*caves*), et cetera. Volgens Van der Aa was het oude huis afgebroken in 1810. Dit nieuwe landhuis is er dus voor in de plaats gekomen.

Het nieuwe landhuis heeft er niet lang gestaan. Van der Aa schreef in 1847 dat het bezit "*platte grond*" is, met andere woorden het nieuwe huis bestond in 1847 al niet meer. Nog wel aanwezig in 1847 waren een zeer grote stal, en aan de straatzijde – naast nog een *zeer fraaije koepel* – een huis dat ooit het melkhuis was geweest. Op de plek van het vroegere melkhuis is in 1873 café

Afb. 2.10 Uitsnede van de kadastrale kaart uit ca. 1811-1832, ter hoogte van het plangebied.

't Bijltje gebouwd, het huidige adres Taalstraat 86. De theekoepel werd later bij dit café getrokken. Ook het koetshuis herinnert nog aan het voormalige landgoed.

Op de kadastrale kaart uit ca. 1811-1832 wordt binnen het plangebied geen bebouwing meer weergegeven (zie afbeelding 2.10).¹⁸ Hieruit is af te leiden dat het nieuwe landhuis dus uiterlijk in 1832 afgebroken is. Het register vermeldt slechts nog de aanwezigheid van een boomgaard, aan twee zijden omringd door een waterloop (het restant van de oude gracht). De sloop van het huis is gebeurd vóór 1821 aangezien toen bij een verkoop sprake was van een boomgaard.

Het is vreemd dat het nieuwe landhuis slechts een paar jaar zou hebben gestaan, voordat het weer werd afgebroken. Waarom zou men de moeite nemen om in een paar jaar tijd (tussen uiterlijk 1810 en 1832) een kasteel af te breken, een nieuw landhuis te bouwen en ook dat weer af te breken? Klopt de interpretatie van de historische bronnen wel? Betekent het woord "nieuw" in dit geval niet een compleet nieuw landhuis maar bijvoorbeeld enkele nieuwe aanbouwen of een verbouwd kasteel? Of misschien heeft de bron uit 1812 wel betrekking op een ander pand met dezelfde naam... Het is een van de vragen die met behulp van archeologisch onderzoek zou kunnen worden opgelost.

Het gebruik als boomgaard is in de 20^e eeuw gebleven. Het zuidwestelijke deel van het achterterrein was in de eerste periode in gebruik als moestuin.¹⁹ Tegenwoordig loopt langs de noord- en oostgrens van het plangebied nog steeds een greppel, het restant van de oorspronkelijke gracht.

2.4 Onderzoeksvragen

Het doel van het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting, zoals geformuleerd in het vooronderzoek. Het resulteert in het opstellen van een selectieadvies. Het gaat om gebieds- of vindplaatsgericht onderzoek binnen een gebied waar bodemingrepen staan gepland. Het bestemmingsplan is op dit moment nog niet vastgesteld. Door de geplande bodemingrepen dreigt de aanwezige archeologische informatie verloren te gaan.

Om tot dit doel te komen, dienen de volgende onderzoeksvragen te worden beantwoord:²⁰

1. *Is of zijn er vindplaatsen aanwezig binnen het plangebied?*
2. *Zo ja, beschrijf per vindplaats de datering, het complextype, de aard van de sporen en vondsten, de verspreiding van de sporen en vondsten en de begrenzing van de vindplaats (indien mogelijk) zowel binnen als buiten het plangebied.*
3. *Kunnen de eventueel aanwezige archeologische resten worden toegeschreven aan het kasteel en/of latere landhuis Spreeuwenburg?*

18 Kadastrale Kaart gemeente Vught, sectie B genaamd Het Dorp, Eerste blad.

19 Topografisch Militaire Kaart (Bonneblad) blad 607 Vught uit 1870, 1910 en 1924; Topografische Kaart blad 45C Boxtel / 's-Hertogenbosch / Vught uit 1956, 1967, 1978 en 1988.

20 Tump 2013.

Hangen de resten samen met het kasteel/landhuis zelf, of met bijgebouwen danwel andere activiteiten op het landgoed? Wat is de exacte locatie van het kasteel/landhuis? Wat is de datering van deze resten?

4. *Kunnen de eventueel aanwezige archeologische resten worden toegeschreven aan de verdedigingslinie uit de Tachtigjarige Oorlog? Zo ja, waaruit bestaan deze resten?*
5. *Is er vanwege de ligging in een beekdal sprake van bijzondere datasets en zo ja, welke en wat is de datering ervan?*
6. *Hoe is de bodemopbouw/stratigrafie binnen het plangebied en wat is de relatie van de aangetroffen vindplaats met de bodemopbouw?*
7. *Wat is de waardering van de vindplaats? Geef daarbij aan in hoeverre de vindplaats in een groter onderzoekskader is in te passen.*
8. *Zijn er verstoringen aanwezig binnen het plangebied? Zo ja, waar bevinden deze zich en tot hoe diep hebben deze de bodem verstoord?*
9. *Hoe sluiten de resultaten van het onderzoek aan op de gespecificeerde archeologische verwachting zoals die in het vooronderzoek voor het plangebied is vastgesteld?*
10. *Indien er geen vindplaats is vastgesteld, hoe is dit te verklaren (landschappelijk, verstoring of gewoon niet aanwezig)?*

2.5 Werkwijze

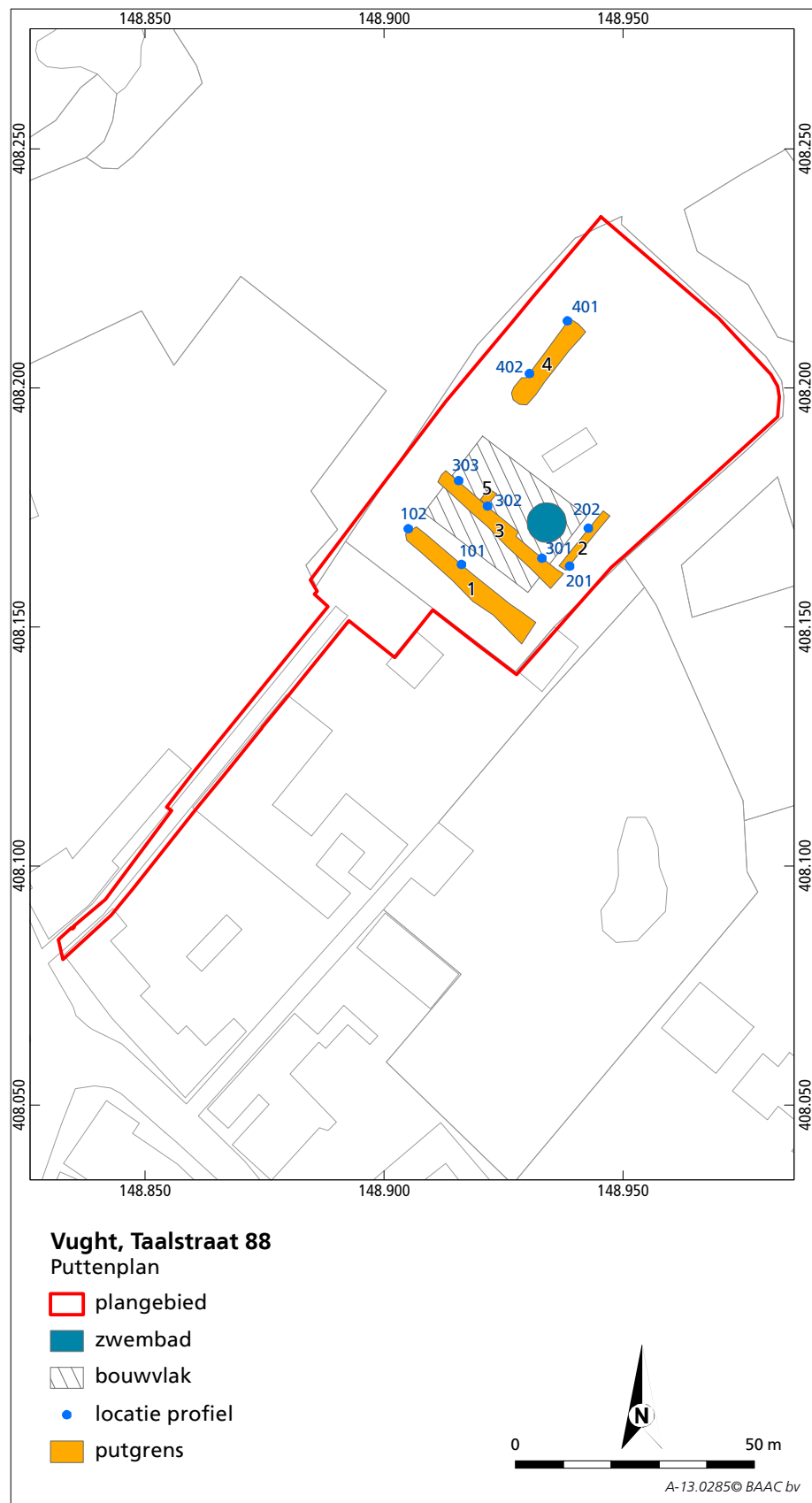
2.5.1 Veldwerk

Het proefsleuvenonderzoek werd uitgevoerd op 13 en 14 januari 2014 door een team onder leiding van projectleider drs. M. Tump. Het team bestond verder uit drs. J. Ostendorf, drs. P. Weterings en drs. I. Cleijne (documentatie muurwerk). De graafwerkzaamheden werden uitgevoerd met hulp van een mobiele kraan.

Bij aankomst op het terrein bleek er sprake te zijn van een verwilderde tuin met redelijk hoge begroeiing en verschillende jonge en oude bomen. De oude bomen dienden gespaard te blijven. Ten behoeve van de aanleg van de proefsleuven moesten slechts enkele jonge boompjes verwijderd worden. Midden op het terrein bevonden zich twee schuurtjes en een rond zwembad. Op het noordoostelijke deel van het terrein stonden zo'n 15 bijenkorven. Dit deel van het terrein was daardoor nog niet toegankelijk voor onderzoek. Wanneer de bijenkorven verwijderd zijn, dient hier nog een proefsleuf van 4 x 30 meter te worden aangelegd.

De overige drie proefsleuven zijn verspreid over het beschikbare terrein aangelegd. Vanwege de genoemde beperkte toegankelijkheid moest afgeweken worden van het puttenplan uit het PvE. Hiertoe bestond ruimte in het PvE: indien de terreinomstandigheden dit vereisten mocht de ligging van de proefsleuven gewijzigd worden.²¹ In totaal is zodoende zo'n 352 m² aan proefsleuven in één vlak onderzocht, hetgeen ongeveer overeenkomt met het oppervlak van drie proefsleuven uit het PvE. Werkput 5 werd aangelegd om het verloop van muurwerk te kunnen volgen. Hierbij werd echter zo veel muurwerk gevonden dat verdere aanleg van de sleuf gestaakt werd om de archeologische resten niet te veel te verstoren.

²¹ Tump 2013, 16.

Afb. 2.11 De aangelegde proefsleuven, geprojecteerd op het plangebied. Tevens zijn het zwembad en het toekomstige bouwvlak weer-gegeven, evenals de locaties van de gedocumenteerde profielen.

De proefsleuven zijn aangelegd met behulp van een graafmachine met gladde bak. Er is één opgravingsvlak aangelegd op het niveau waarop de sporen zichtbaar werden. Er is bij de aanleg van de vlakken gebruik gemaakt van een metaaldetector voor het opsporen van metalen voorwerpen (dit werd uitgevoerd door Wim Beckx). Ook de stort werd afgezocht. Bij de aanleg van de vlakken werd vondstmateriaal per spoor of anders in vakken van 4x5 meter verzameld.

Het vlak in de proefsleuven werd achter de kraan aan met de schep bijgeschaafd en de sporen werden ingekrast, genummerd en ingevoerd in een database (Odile). Muurwerk werd met krabbers en vegers schoongemaakt. Daarna werden de vlakken gefotografeerd en digitaal getekend met behulp van een GPS (inclusief hoogtemetingen). Ook aan het maaiveld zijn hoogtemetingen verricht.

Enkele sporen zijn gecoupeerd en gedocumenteerd indien hun aard onduidelijk was. Er zijn geen sporen afgewerkt. Van het muurwerk werd door drs I. Cleijne het volgende gedocumenteerd:

- Bouwhistorische detailtekening op schaal 1:20 van bovenzijde, eenmaal van aanzicht
- Detailfoto's
- Metselverband
- Soort baksteen en metselspecie
- Baksteenformaten en 5-lagenmaat
- NAP hoogten

Van iedere proefsleuf is om de 15 meter een profielkolom gedocumenteerd van ongeveer één meter breed door middel van een foto, tekening (op schaal 1:20) en laagbeschrijving.

Na afloop van het onderzoek zijn alle proefsleuven weer door de graafmachine gedicht. Hierbij moest in werkput 1 eerst het water dat in de sleuf stond weggepompt worden. Werkput 1 werd aangelegd ter plaatse van de gracht, waarin veel baksteenpuin gedumpt was. Deze puinlaag werkte als een soort waterreservoir, waardoor er zeer sterke wateroverlast ontstond. Hierdoor was de zichtbaarheid van eventuele archeologische resten in deze werkput slecht.

2.5.2 Uitwerking

Nadat het veldwerk was afgerond, is begonnen met de technische uitwerking van de gegevens. De onderzoeksdata werden gecontroleerd en voor zover ze dat nog niet waren, gedigitaliseerd. Vervolgens is een evaluatieverslag opgesteld met daarin opgenomen de eerste bevindingen en een voorstel voor de uitwerking, inclusief conservering van de vondsten.²²

22 Tump 2014.

Afb. 2.12 en 2.13 Foto's van de werkzaamheden. Foto's genomen in noordwestelijke richting, in werkput 2.

Afb. 2.14 Wateroverlast in werkput 1, ter plaatse van de gracht. Foto genomen in zuidelijke richting.

Na goedkeuring van het evaluatieverslag zijn de vondsten gedetermineerd en zijn de sporen uitgewerkt, hetgeen uitmondde in een synthese. De ijzeren sleutel en het loden plaatje (vondst 9) zijn gedetermineerd en geconserveerd door specialist M. Hendriksen. Specialist drs. M. Rijkelijhuizen (Elpenbeen) heeft de leren schoen (vondst 3) gedetermineerd en geconserveerd. Van enkele vondsten zijn objectfoto's en tekeningen gemaakt.

Tijdens het IVO-P is een houten paal meegenomen die vermoedelijk deel heeft uitgemaakt van de beschoeiing van de gracht (vondst 6). Deze paal is in het kader van het onderhavige onderzoek nog niet ingezet voor daterend onderzoek (dendrochronologisch onderzoek). Wanneer een doorstart naar een opgraving plaatsvindt en er duidelijker verbanden kunnen worden gelegd, is het altijd nog mogelijk om dit houtmonster voor onderzoek in te zetten.

3 Resultaten

3.1 Bodemopbouw

De natuurlijke bodem ter plaatse van het plangebied bestaat uit beekafzettingen van de Dommel. Er is geen dekzand aangetroffen. Deze beekafzettingen bestaan uit matig tot sterk siltig zand en zijn lichtbruin grijs van kleur met bruingrijze vlekken. De C-horizont is aangetroffen op een diepte vanaf 3,58 à 3,50 m + NAP. Podzolhorizonten zijn, behalve de resten van een A-horizont in de noordwestelijke punt van werkput 1, niet aangetroffen. Dit komt overeen met de resultaten van het booronderzoek, waarbij in boring 2 op deze locatie een A-horizont werd aangetroffen op grond waarvan de oorspronkelijke bodem kon worden benoemd als een beekkeerdgrond.

Bovenop de C-horizont bevindt zich een donkergrijsbruin ophogingspakket met daarin fragmenten baksteen, puinresten en mortel. Dit pakket heeft, inclusief de bouwvoor, een dikte tussen de 80 en 130 cm.

De top van de natuurlijke bodem is op de meeste plaatsen geroerd tot in de C-horizont. Deze verstoring reikte tot een diepte vanaf minimaal 92 à 124 cm –mv, zijnde een diepte vanaf minimaal 3,28 à 3,74 m + NAP. In werkput 1 was het grootste deel van het vlak verstoord ten gevolge van de aanwezigheid van een gracht, behalve de meest noordwestelijke punt van deze sleuf. In werkput 2 bestond het vlak, met uitzondering van de meest zuidwestelijke punt ervan, uit het (verstoorde) ophogingspakket. In werkput 3 bestond eveneens het grootste deel van het vlak uit het (verstoorde) ophogingspakket. In het zuidoosten en noordwesten van deze sleuf is plaatselijk nog de intacte C-horizont aangetroffen. In werkput 4 tenslotte was eveneens een groot deel van de sleuf verstoord tot in de C-horizont. De rest van het vlak bestond hier uit verstoorde ophogingslagen.

De verstoringen zijn het gevolg van de aanwezigheid van het kasteel en/of landhuis Spreeuwenburg, waarover hierna meer.

*Afb. 3.1 Profiel 401.
Onderin het profiel zijn
de grijze beekafzettingen
te zien, waar bovenop
zich het ophogingspakket
bevindt. Foto genomen in
noordwestelijke richting.*

3.2 Sporen

Voor de alle-sporenkaart van het proefsleuvenonderzoek wordt verwezen naar bijlage 6 en 7.²³

In de proefsleuven zijn sporen aangetroffen die samenhangen met huis Spreeuwenburg. Het gaat hierbij om de resten van een gracht, muurwerk, uitbraaksporen van muurwerk, kuilen en paalsporen. Deze sporen zullen in deze paragraaf worden toegelicht. In de proefsleuven zijn slechts enkele recente verstoringen aangetroffen die reiken tot in het archeologisch vlak: een kabelsleuf die loopt in de richting van de op het terrein aanwezige schuur, en een grote kuil in de zuidelijke helft van werkput 3 (spoor 3003), in de buurt van het zwembad.

3.2.1 Gracht

In werkput 1 zijn de sporen van een gracht teruggevonden (spoor 1001). Dit moet de gracht van Spreeuwenburg zijn geweest. Bovenin de gracht bevond zich een grote hoeveelheid baksteenpuin. Dit materiaal, waarschijnlijk afbraakpuin van kasteel en/of landhuis Spreeuwenburg, is gebruikt om de gracht te dempen. In de uiterste zuidoosthoek van de proefsleuf werd een deel van een houten beschoeiing aangetroffen (spoor 1002). De breedte en diepte van de gracht konden tijdens het onderzoek niet worden bepaald. In de noordwesthoek van de proefsleuf lijkt de gracht een bocht richting het noorden te maken.

Op de kadastrale kaart van ca. 1811-1832 staan alleen de restanten van de oorspronkelijke gracht van Spreeuwenburg langs de noordoost- en zuidoostzijde van het perceel nog weergegeven (zie afbeelding 2.10). De tijdens het

²³ Tijdens het onderzoek zijn in werkput 4 twee natuurlijke verstoringen aangetroffen (spoor 4005 en 4006). Natuurlijke verstoringen zijn verstoringen die zijn ontstaan door activiteiten van dieren (bijvoorbeeld dierholten, mollengangen) of planten (bijvoorbeeld boomwortels).

proefsleuvenonderzoek aangetroffen gracht heeft deel uitgemaakt van het zuidwestelijke deel van de omgrachting van het terrein, die reeds in ca. 1811-1832 gedempt was.

In de dempingslaag van de gracht werden tussen het afbraakpuin een steengoed mineraalwaterkruik uit de periode rond 1800 (vondst 5), een fragment van een waarschijnlijk 19^e-eeuwse pot van roodbakkend aardewerk (vondst 1) en twee natuurstenen ornamenten, vermoedelijk afkomstig van een schouw (vondst 7 en 8), gevonden. In de onder de puinlaag gelegen grachtvulling werden een leren schoen uit de 17^e – 18^e eeuw (vondst 3) en fragmenten van een 18^e eeuws vergiet van witbakkend aardewerk (vondst 4) gevonden.

3.2.2 Muurwerk en uitbraaksporen van muurwerk

In de proefsleuven zijn op meerdere plaatsen muurwerk en uitbraaksporen van muurwerk aangetroffen, die afkomstig zijn van de bebouwing van Spreeuwenburg. Met de term “muurwerk” wordt hier zowel bedoeld resten van muren als van funderingen, aangezien onderscheid daartussen niet altijd te maken is. Wanneer het wel duidelijk was dat het ging om een muur danwel fundering, is dat bij de beschrijving van de sporen vermeld (zie hierna). Het muurwerk en de uitbraaksporen concentreren zich voornamelijk ter plaatse van het toekomstige bouwvlak.

De voorlopige datering van het muurwerk kan gesteld worden op na 1450 op basis van de baksteenformaten.²⁴ Hierbij zijn de gedocumenteerde baksteenformaten vergeleken met wat uit het nabijgelegen Den Bosch bekend is. Het was vanwege de beperkte omvang van het onderzoek niet mogelijk om te bepalen of de sporen hebben toebehoord aan het kasteel Spreeuwenburg of juist aan het vroeg-19^e eeuwse gelijknamige landhuis.

Vlak naast een van de blootgelegde stukken muurwerk bevindt zich een 1,4 m diep rond zwembad. Het was al uit de overlevering bekend dat achter het Vughts museum nog funderingsresten van Spreeuwenburg in de bodem aanwezig zouden zijn.²⁵ Het vermoeden bestaat dat men bij de aanleg van dat zwembad op muurwerk is gestuit, en dat bovengenoemd “gerucht” daar dus op moet zijn gebaseerd. Aangezien uit het proefsleuvenonderzoek blijkt dat het muurwerk een grote diepte bereikt (zie hierna) is het overigens goed mogelijk dat ook onder het zwembad nog steeds muurwerk aanwezig is.

De tijdens het proefsleuvenonderzoek aangetroffen muurwerk en uitbraaksporen zullen nu beschreven worden:

Spoor 3004: dit muurwerk met een NO-ZW oriëntatie bevond zich op een diepte vanaf 3,99 m + NAP, op een diepte vanaf ca. 0,5 m -mv. Het heeft een breedte van 64 cm. De bovenzijde van het muurwerk bevond zich op een hoogte van 40 cm boven het aangelegde vlak; de diepte van de onderkant van het muurwerk is niet bepaald om het vlak cq de vindplaats zo min mogelijk te verstoren. Naar verwachting is de diepte van het muurwerk vergelijkbaar met die van 3007/5004 (zie hierna). Het muurwerk is grotendeels gemaakt van primair gebruikte

24 Persoonlijke mededeling drs. I. Cleijne.

25 Zie Das-Hormeier 2010.

rode baksteen van klein formaat²⁶ en er is gebruik gemaakt van geelgrijze kalkmortel. De bakstenen lagen in wildverband, in koppen- en strekkenlagen. Langs de zuidoostzijde van het muurwerk was sprake van secundair gebruikte, bleekrode en rode bakstenen van verschillend formaat.²⁷ Tegen het zuiden van het muurwerk zat een kleine klamp van ijsselstenen, gemetseld met een harde cementachtige mortel (Portland?) in een halfsteens verband (zie afbeelding 3.2).

Gezien de gelijkenis met spoor 3007/5004 (zie hierna) zou het hier mogelijk kunnen gaan om resten van een fundering.

Bij het schoonmaken van het muurwerk werden bij de NO hoek ervan drie fragmenten aardewerk uit de nieuwe tijd gevonden (vondst 2). De relatie met het muurwerk is niet duidelijk.

Afb. 3.2 Muurwerk spoor 3004. Foto genomen in zuidwestelijke richting.

Spoor 3005: uitbraakspoor van muurwerk dat zich bevindt langs en haaks op spoor 3004, met een NO-ZW en NW-ZO oriëntatie. Het bevond zich op een hoogte vanaf 3,61 m + NAP en had een breedte van ongeveer 60 cm (zie afbeelding 3.3).

26 Baksteenformaten: 19,0x9,8x4,0 cm; 20,0x9,5x4,5 cm, 19,0x9,5x4,0 cm; 20,4x9,5x4,0 cm; 20,0x10,0x4,5 cm. Vijf lagen maat: 27,5 cm.

27 Baksteenformaten: 21,2x9,5x4,0 cm; 23,0x9,5x5,0 cm; -x9,0x4,0 cm; 22,5x9,5x5,0 cm; -x10,0x5x0 cm.

Afb. 3.3 Muurwerk spoor 3004 en uitbraakspoor van muurwerk spoor 3005. Foto genomen in noordwestelijke richting.

Spoor 3007/5004: dit muurwerk met een NO-ZW oriëntatie bevond zich op een diepte vanaf 4,17 m + NAP, op een diepte vanaf ca. 0,3 cm -mv. De hoogte van het muurwerk was minimaal 115 cm, maar de onderzijde ervan is niet bereikt. Het muurwerk heeft bovenaan een breedte van 62 cm maar wordt naar beneden toe breder. Hiervan is af te leiden, dat het vermoedelijk een fundering was. Wellicht dat dat ook geldt voor het vergelijkbare spoor 3004. Het muurwerk loopt in noordoostelijke richting door in werkput 5. Daar blijkt het gedeeltelijk uitgebroken te zijn (zie spoor 5006) (zie afbeelding 3.4 en 3.5). Het muurwerk was gemaakt van primaire oranje rode baksteen²⁸ en was gemetseld met grijs witte kalkmortel. De bakstenen lagen in een onbekend verband, in koppen- en strekkenlagen.

²⁸ Baksteenformaten: 2,4x11,0x5,2 cm; 22,0x10,9x5,0 cm; 22,5x10,5x4,8 cm; 22,8x10,8x6,0 cm; 22,0x10,5x5,0 cm. Vijf lagen maat: 29,6 cm.

Afb. 3.4 Muurwerk spoor 3007/5004. Foto genomen in zuidwestelijke richting.

Afb. 3.5 Muurwerk spoor 3007, foto van de buitenzijde. Foto genomen in zuidoostelijke richting.

Spoor 3012: dit muurwerk met een NW-ZO oriëntatie lag haaks op spoor 3007/5004 en werd aangetroffen ter plaatse van de putwand. Beide stukken muurwerk stonden koud tegen elkaar aan. De top van het muurwerk bevond zich zo'n 45 cm lager dan dat van het naastgelegen spoor 3007. Het muurwerk bestond uit primair gebruikte rode baksteen²⁹ en was gemetseld met kalkmortel. De hoogte van het muurwerk was minimaal 75 cm, de onderzijde ervan is niet bereikt (zie afbeelding 3.6).

²⁹ Baksteenformaten: 21,0x-x 5,5 cm; -x10,5x5,5 cm; 21,0x-x5,5 cm, -x10,0x6,5 cm; 22,0x-x5,5 cm. Vijf lagen maat: 33,5 cm.

Afb. 3.6 Muurwerk spoor 3012 en 3007. Foto genomen in zuidwestelijke richting.

Afb. 3.7 Uitbraakspoor van muurwerk spoor 5006. Foto genomen in zuidwestelijke richting. Op deze foto zijn ook spoor 5005 en 5007 te zien.

Spoor 5005: dit muurwerk met een NW-ZO oriëntatie is gelegen haaks op spoor 3007/5004. Vermoedelijk stonden beide stukken muurwerk in verband met elkaar. Spoor 5005 bestond uit rode bakstenen en was gemetseld met gele/geelwitte kalkmortel. Het muurwerk bevond zich op een diepte vanaf 4,04 m + NAP, op zo'n 0,4 m -mv; de diepte van de onderkant van het muurwerk is niet bepaald. De breedte van het muurwerk was ongeveer 60 cm.

Spoor 5006: uitbraakspoor van muurwerk dat zich bevindt in het verlengde van spoor 3007/5004, met een NO-ZW oriëntatie. Het noordoostelijke deel van dit muurwerk is dus uitgebroken. Het spoor bevond zich op een hoogte vanaf 4,03 m + NAP en had een breedte van ongeveer 60 cm (zie afbeelding 3.7).

Spoor 5007: uitbraakspoor van muurwerk dat zich bevindt in het verlengde van spoor 5005, met een NW-ZO oriëntatie. Het bevond zich op een hoogte vanaf 4,09 m + NAP en had een breedte van ongeveer 35 cm. De relatie met zowel spoor 3007/5004 als 5005 is niet duidelijk geworden.

Spoor 3009/3010/3011: in het noordwesten van werkput 3 bevond zich een vierkante bakstenen poer (spoor 3010) met daarnaast de restanten van een keldermuur (spoor 3011) en de resten van een vloer of goot (spoor 3009). De poer was gemaakt van rode bakstenen³⁰, gemetseld met harde grijze mortel. Deze bevond zich op een diepte van 3,66 m +NAP. Spoor 3009 bestond uit hergebruikte rode bakstenen.³¹ In het zuidelijke deel van het spoor lagen deze bakstenen los, en in het noordelijke deel van spoor 3009 was duidelijk sprake van metselwerk. De vloer of goot bevond zich op een diepte vanaf 3,52 m +NAP. Spoor 3011 tenslotte vormt mogelijk de muur van een beerput of -kelder. Het spoor bevond zich op een diepte vanaf 3,71 m +NAP. De muur had een NO-ZW oriëntatie en verspringt halverwege. De muur bestond uit vermoedelijk primair gebruikte rode bakstenen³², gemetseld met kalkmortel (zie afbeelding 3.8 en 3.9).

Spoor 3006: dit rechthoekige spoor was eerder benoemd als kuil, maar op grond van de afmetingen ervan (circa 1 bij 0,85 m) en de sterke puinvulling zou het hier goed kunnen gaan om een uitgebroken poer à la spoor 3010. Het spoor bevond zich op een diepte van 3,67 m +NAP.

Spoor 4011: ook in werkput 4 zijn bouwkundige resten gevonden. Het gaat hier om een dikke mortellaag met daarop losse bakstenen (spoor 4011). Ze zijn aangetroffen op een diepte van 3,74 m +NAP, circa 0,8 m -mv (zie afbeelding 3.10). De aard van deze resten is onduidelijk.

Spoor 1005: ter hoogte van profiel 101 is in werkput 1, ter plaatse van de gracht een brok muurwerk van rode bakstenen aangetroffen. Onduidelijk is of het een los stuk muurwerk betreft uit de puinvulling van de gracht, of een intact stuk muurwerk. In dat laatste geval zou het dan kunnen gaan om resten van bijvoorbeeld een brug. Opvallend is de locatie van het muurwerk: ongeveer recht tegenover het in werkput 3 aangetroffen muurwerk (spoor 3004 en 3007/5004).

30 Baksteenformaten: 24,5x11,0 x3,8 cm; -x12,0x4,0 cm;-x11,0x 5,5 cm.

31 Baksteenformaat: -x9,5x 6,0 cm.

32 Baksteenformaten: 2,0x10,3x 5,0 cm; 22,8x11,0x4,5 cm; 21,8x10,0x5,5 cm; -x11,0x 4,5 cm.

Afb. 3.8 Poer, keldermuur en vloer of goot (spoor 3009-3011). Foto genomen in noordwestelijke richting.

Afb. 3.9 Nogmaals de poer, keldermuur en vloer of goot (spoor 3009-3011). Foto genomen in zuidwestelijke richting.

Afb. 3.10 De bouwkundige resten in werkput 4. Foto genomen in westelijke richting.

3.2.3 Kuilen

Verspreid over het terrein is een aantal kuilen aangetroffen. De functie van deze kuilen is tijdens het onderzoek niet helemaal duidelijk geworden. Het zou kunnen gaan om afvalkuilen.

Spoor 2002: deze kuil had een lengte van minimaal 2,7 m en een breedte van 1,3 m. Het spoor had een zeer sterke puinvulling (zie afbeelding 3.11).

Afb. 3.11 Kuilen spoor 2002 en 2003 in werkput 2. Foto genomen in noordelijke richting.

Spoor 2003: deze naast spoor 2002 gelegen kuil had een donkergrijze vulling waarin zich enkele puinresten bevonden. De kuil is vermoedelijk rechthoekig van vorm en had afmetingen van minimaal 4,1 bij 1,6 m (zie afbeelding 3.11).

Spoor 3002: dit betreft een kuil met bruingrijze vulling en donkergele rand. De kuil was vermoedelijk rond van vorm en had een doorsnede van circa 4,3 m.

Spoor 4004: dit betreft een kuil met een grijsbruine vulling waarin zich enkele puinresten bevonden. De afmetingen waren minimaal 1,1 m bij 0,95 m.

Spoor 4007: deze vierkante kuil met afmetingen van 1,2 bij 1,2 m had een bruine vulling waarin zich enkele puinresten en kleine fragmenten aardewerk bevonden.

Spoor 4009: dit is een kuil met afmetingen van minimaal 1,5 bij 0,6 m en een donkerbruingrijze vulling met fragmenten houtskool en puinresten.

Spoor 4010: deze grote ronde kuil had een doorsnede van 3 m. Het spoor had een bruingrijze vulling met enkele puin- en mortelresten.

3.2.4 Paalsporen

In werkput 2 is een rij van vijf paalsporen aangetroffen. Het meest zuidwestelijke paalspoor (spoor 2005) had een grijze vulling. De overige paalsporen in de rij waren in het vlak nog slechts herkenbaar doordat zich hier met water gevulde diepe gaten bevonden (zie afbeelding 3.12 en 3.13). Dit kan er op wijzen dat deze palen er nog niet zo heel lang geleden (maximaal enkele tientallen jaren) uit zijn getrokken. Wellicht gaat het hier om palen van de beschoeiing van het zuidoostelijke deel van de omgrachting van het terrein?

Afb. 3.12 Vijf paalsporen op een rij in werkput 2. Foto genomen in noordelijke richting.

Afb. 3.13 Detail van het noordelijke deel van de palenrij. Foto genomen in noordelijke richting.

3.3 Vondsten

Voor de determinatielijst van het vondstmateriaal wordt verwezen naar bijlage 5. De verschillende vondsten zullen per materiaalcategorie worden besproken.

3.3.1 Gebruiksaardewerk

In totaal zijn 12 fragmenten gebruiksaardewerk aangetroffen. Een deel van het aardewerk (n=9) is afkomstig uit de gracht. De determinatie van het gebruiksaardewerk is uitgevoerd door drs. I. Cleijne en drs. M.A. Tolboom. In de dempingslaag van de gracht werden een complete steengoed mineraalwaterkruik uit de periode rond 1800 (vondst 5) en een randfragment van een waarschijnlijk 19^e eeuwse pot of grape van roodbakkend aardewerk (vondst 1) gevonden. Op het laatstgenoemde fragment waren duimindrukken onder de rand zichtbaar. In de daaronder gelegen oorspronkelijke vulling van de gracht werden zeven rand- en bodemfragmenten van een 18^e eeuws vergiet van witbakkend aardewerk (vondst 4) gevonden.

De overige aardewerkvondsten (n=3) zijn gevonden naast een van de brede muren van Spreeuwenburg (vondst 2). Het gaat hierbij om twee randfragmenten witbakkend aardewerk en een wandfragment roodbakkend aardewerk, alle grofweg te dateren in de nieuwe tijd.

3.3.2 Natuursteen

In de dempingslaag van de gracht zijn twee grote natuurstenen ornamenten gevonden (vondst 7 en 8, zie afbeelding 3.14). De determinatie van dit natuursteen is uitgevoerd door bouwhistoricus G. Oldenmenger. Beide brokken natuursteen hadden deels nog een pleisterlaag waarop beschildering aanwezig

was. Ze zijn vermoedelijk afkomstig van een grote schouw (van Spreeuwenburg).
Op de ornamenten waren ook zaagsporen en steenhouwersmerken te zien.

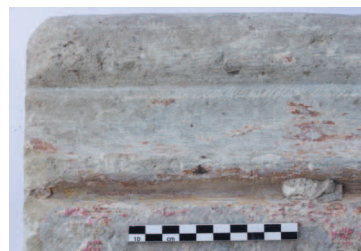
*Afb. 3.14 Een van de natuurstenen ornamenten (vondst 7). Hierop zijn de zaagsporen goed zichtbaar.
Foto's: G. Oldenmenger.*

*Afb. 3.15 Detailfoto's van een van de natuurstenen ornamenten (vondst 7). Hierop zijn de zaagsporen en de pleisterlaag met resten van beschildering goed zichtbaar.
Foto's: G. Oldenmenger.*

Afb. 3.16 Steenhouwersmerk op een van de natuurstenen ornamenten. Foto: G. Oldenmenger.

Afb. 3.17 Het andere natuurstenen ornamenten (vondst 8). Op de detailfoto zijn wederom verfresten te zien. Foto's: G. Oldenmenger.

3.3.3 Metaal

In de ophogingslaag in het zuiden van werkput 4 werden een complete ijzeren sleutel en een loden plaatje gevonden (vondst 9, zie afbeelding 3.18 en 3.19). De determinatie van deze voorwerpen is uitgevoerd door M. Hendriksen. In het dubbel gevouwen loden plaatje was vijf keer hetzelfde huismerk geslagen. De vondsten dateren vermoedelijk uit de 16^e eeuw.

Afb. 3.18 De ijzeren sleutel (vondst 9). Foto: G. Oldenmenger.

Afb. 3.19 Het loden plaatje met ingeslagen huismerken (vondst 9), beide zijden zijn gefotografeerd.

Foto's: G. Oldenmenger.

3.3.4 Leer (drs. M. Rijkelijhuizen)

Inleiding

Bij de opgraving aan de Taalstraat te Vught zijn in de dempingslaag van de gracht enkele restanten van een schoen aangetroffen (vondst 3, afbeelding 3.20). Het betreft twee fragmenten van een zool en een tiental kleine fragmenten. De fragmenten van het bovenleer waren klein en gefragmenteerd, waardoor hier geen verdere conclusies aan verbonden konden worden wat betreft schoentype. Aan de hand van de schoenresten was het echter wel mogelijk om nadere informatie te verkrijgen en enkele andere onderzoeksvragen te beantwoorden. Er is gekeken of de zoolresten konden bijdragen aan de datering van de context. Daarnaast is gekeken of de resten eventueel meer informatie zouden bieden over de vervaardigingswijze en de gebruiker van de schoen.

Schoen

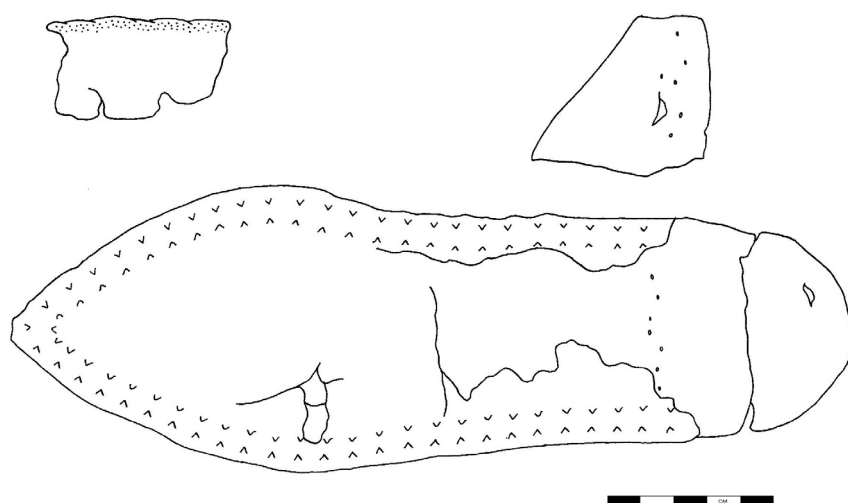
De schoen is aan de hand van de vorm van de zool en de bevestigingswijze van de zool te dateren in de 17^e of 18^e eeuw.³³ De zool is gemaakt van rundleer en is in slechte staat. Er zijn twee fragmenten van de zool gevonden en de totale lengte is circa 25 cm. Het betreft een binnenzool van een meervoudige zool en de vleeszijde is naar onderen gericht. Meervoudige zolen komen voor vanaf de nieuwe tijd; in de middeleeuwen waren enkelvoudige zolen in gebruik. De binnenzool was met een tunnelsteek bevestigd aan de overige delen van de zool en aan het bovenwerk van de schoen. De zool vertoont slijtage door gebruik en was gerepareerd.

De leren onderdelen van het bovenwerk zijn verweerd en er zijn slechts tien kleine fragmenten aanwezig. Waarschijnlijk is het bovenleer (of delen hiervan) gemaakt van kalfsleer. Kalfsleer werd meestal gebruikt voor de luxueuzere schoenen. Op enkele fragmenten van het bovenleer en bij de stikselnaden van de zool zijn impressies van textiel te zien (zie afbeelding 3.22). Dit duidt erop dat delen van de schoen gemaakt waren van textiel. Vanaf de 17^e eeuw werden naast leer ook andere materialen, zoals textiel, veelvuldig gebruikt voor de vervaardiging van schoen. De locaties van de textielimpressies tonen aan dat het textiel vastgestikt was tussen de binnenzool en het bovenleer en mogelijk functioneerde als een soort voering. In de stikselnaden van de binnenzool zijn eveneens lijmresten waarneembaar, waarschijnlijk gebruikte men tevens lijm bij de constructie van de schoen. Het is onbekend of het textiel ook deels zichtbaar was aan de buitenzijde van de schoen.

33 Goubitz 2001/2007.

Afb. 3.20 De leren schoen (vondst 3): onderzijde binnenzool. Foto: M. Rijkelijkhuizen (Elpenbeen).

Afb. 3.21 Tekening van de grootste fragmenten van de schoen. Tekening: M. Rijkelijkhuizen (Elpenbeen).

Afb. 3.22 Impressie van textiel. Foto: M. Rijkelijkhuizen (Elpenbeen).

Conclusies

De schoen is in de 17^e of 18^e eeuw te dateren. De gevonden binnenzool toont aan dat de schoen intensief is gebruikt en gerepareerd. Doordat er slechts enkele resten gevonden zijn, is er geen schoentype vast te stellen. De fragmenten laten echter wel de vervaardigingswijze zien van de schoen. Er is waarschijnlijk textiel gebruikt voor de voering van de schoen. Deze voering is mee gestikt en vastgezet tussen de binnenzool en het bovenleer. Bij de constructie van de schoen is tevens gebruik gemaakt van lijm. Het gebruik van een voering en het gebruik van kalfsleer duiden mogelijk op een wat duurdere schoen.

3.3.5 Hout

In de uiterste zuidoosthoek van de proefsleuf werd een deel van een houten beschoeiing aangetroffen in de vorm van een aangepunte, houten paal (vondst 6). Van deze beschoeiingspaal is nog 110 cm bewaard gebleven.

4 Synthese, waardering en advies

4.1 Synthese: sporen van Spreeuwenburg

Het onderzoeksterrein is gelegen op een verhoging in het landschap, aan de westkant van het dal van de Dommel. De natuurlijke bodem ter plaatse bestaat uit beekafzettingen. Er is sprake van een beekerdgrond.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn sporen en vondsten aangetroffen die samenhangen met het landgoed Spreeuwenburg. Het gaat hierbij om de resten van een gracht, muurwerk, uitbraaksporen van muurwerk, kuilen, paalsporen en divers vondstmateriaal. Huis Spreeuwenburg komt al voor op kaartmateriaal uit het midden van de 16^e eeuw, maar het is onduidelijk wanneer het oorspronkelijk gebouwd is.

Op basis van oud kaartmateriaal en de tijdens het IVO-P aangetroffen sporen lijkt het er op dat het terrein oorspronkelijk geheel omgracht is geweest. Op de kadastrale kaart van ca. 1811-1832 staan de restanten van de oorspronkelijke gracht van Spreeuwenburg langs de noordoost- en zuidoostzijde van het perceel weergegeven en ook tegenwoordig is de gracht op deze plaatsen nog steeds herkenbaar (in de vorm van greppels).

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is in werkput 1 het zuidwestelijke deel van de omgrachting van het terrein blootgelegd, dat reeds in ca. 1811-1832 gedempt was. Aan de buitenzijde van de gracht bevond zich een houten beschoeiing. De breedte en diepte van de gracht konden tijdens het onderzoek niet bepaald worden. De gracht was gedempt met een grote hoeveelheid baksteenpuin, ongetwijfeld afkomstig van het kasteel en/of landhuis Spreeuwenburg. In deze dempingslaag werden naast 19^e eeuwse aardewerk (enkele fragmenten roodbakkerd aardewerk en een complete steengoed mineraalwaterkruik) twee natuurstenen ornamenten van een schouw gevonden (ongetwijfeld van de schouw van Spreeuwenburg). De vondsten uit de onder de puinlaag gelegen grachtvulling zijn iets ouder: een leren schoen uit de 17^e- 18^e eeuw en fragmenten 18^e eeuwse witbakkerd aardewerk. De schoen is van een wat luxer type en kan dus goed hebben toebehoord aan een van de bewoners van Spreeuwenburg.

Ook langs de zuidoostzijde van het terrein zijn aanwijzingen voor de aanwezigheid van een gracht gevonden. Hier is namelijk in werkput 2 een rij van vijf paalsporen aangetroffen. Deze palen lijken er maximaal enkele tientallen jaren geleden uit te zijn getrokken. Mogelijk vormen de palen de beschoeiing van het zuidoostelijke deel van de omgrachting van het terrein.

In de proefsleuven zijn op meerdere plaatsen muurwerk en uitbraaksporen van muurwerk aangetroffen, die afkomstig zijn van de bebouwing van Spreeuwenburg.

Meest in het oog springend zijn twee vrijwel identieke stukken parallel lopend breed muurwerk met een NO-ZW oriëntatie (spoor 3004 en 3007/5004). Ze hadden een breedte van 62 à 64 cm en bevonden zich op een diepte vanaf ca. 0,3 à 0,5 m –mv. Vermoedelijk betreft het hier de resten van een fundering: voor spoor 3007/5004 is aangetoond dat het muurwerk naar beneden toe breder werd. De hoogte van het muurwerk was minimaal 115 cm, maar de onderzijde ervan is tijdens het onderzoek niet bereikt. Het muurwerk was gemaakt van primair gebruikte rode/oranjerode bakstenen van klein formaat en er is gebruik gemaakt van geelgrijze en grijswitte kalkmortel. De bakstenen lagen in koppen- en strekkenlagen. Langs de zuidoostzijde van spoor 3004 was sprake van secundair gebruikte, bleekrode en rode bakstenen van verschillend formaat. Tevens zat tegen het zuiden van dit muurwerk een kleine klamp van ijsselstenen. Het muurwerk loop in zowel noordoostelijke als zuidwestelijke richting verder door. Voor spoor 3007/5004 is aangetoond dat het in noordoostelijke richting uitgebroken is. Hier bevindt zich namelijk een uitbraakspoor (spoor 5006).

Behalve deze twee stukken muurwerk is ook op andere plaatsen muurwerk gevonden. Haaks op spoor 3007/5004 is muurwerk aangetroffen (spoor 3012). Beide stukken muurwerk stonden koud tegen elkaar aan. De top van spoor 3012 bevindt zich zo'n 45 cm dieper dan die van spoor 3007/5004. Spoor 3012 bestond uit primair gebruikte rode baksteen en was gemetseld met kalkmortel. De hoogte van het muurwerk was minimaal 75 cm, de onderzijde ervan is niet bereikt. Spoor 5005 daarentegen lijkt wel in verband te staan met spoor 3007/5004. Het is er haaks op gelegen, had een vergelijkbare breedte en bestond uit rode baksteen dat gemetseld was met geel/geelwitte kalkmortel. Verder zijn in werkput 3 een rechthoekige bakstenen poer (spoor 3010) met daarnaast de restanten van een muur van een beerput of -kelder (spoor 3011) en de resten van een vloer of goot (spoor 3009) gevonden. In werkput 1 zijn wellicht aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van een brug (spoor 1005), ongeveer recht tegenover het in de naastgelegen werkput 3 aangetroffen muurwerk. Tenslotte zijn in werkput 4 bouwkundige resten gevonden in de vorm van een dikke mortellaag met daarop losse bakstenen (spoor 4011). De aarde van deze resten is onduidelijk. Mogelijk zijn ze afkomstig van een (klein) bijgebouw.

De uitbraaksporen zijn afkomstig van de af- en uitbraak van muren (spoor 3005, 5006, 5007) en een met spoor 3010 vergelijkbare rechthoekige bakstenen poer.

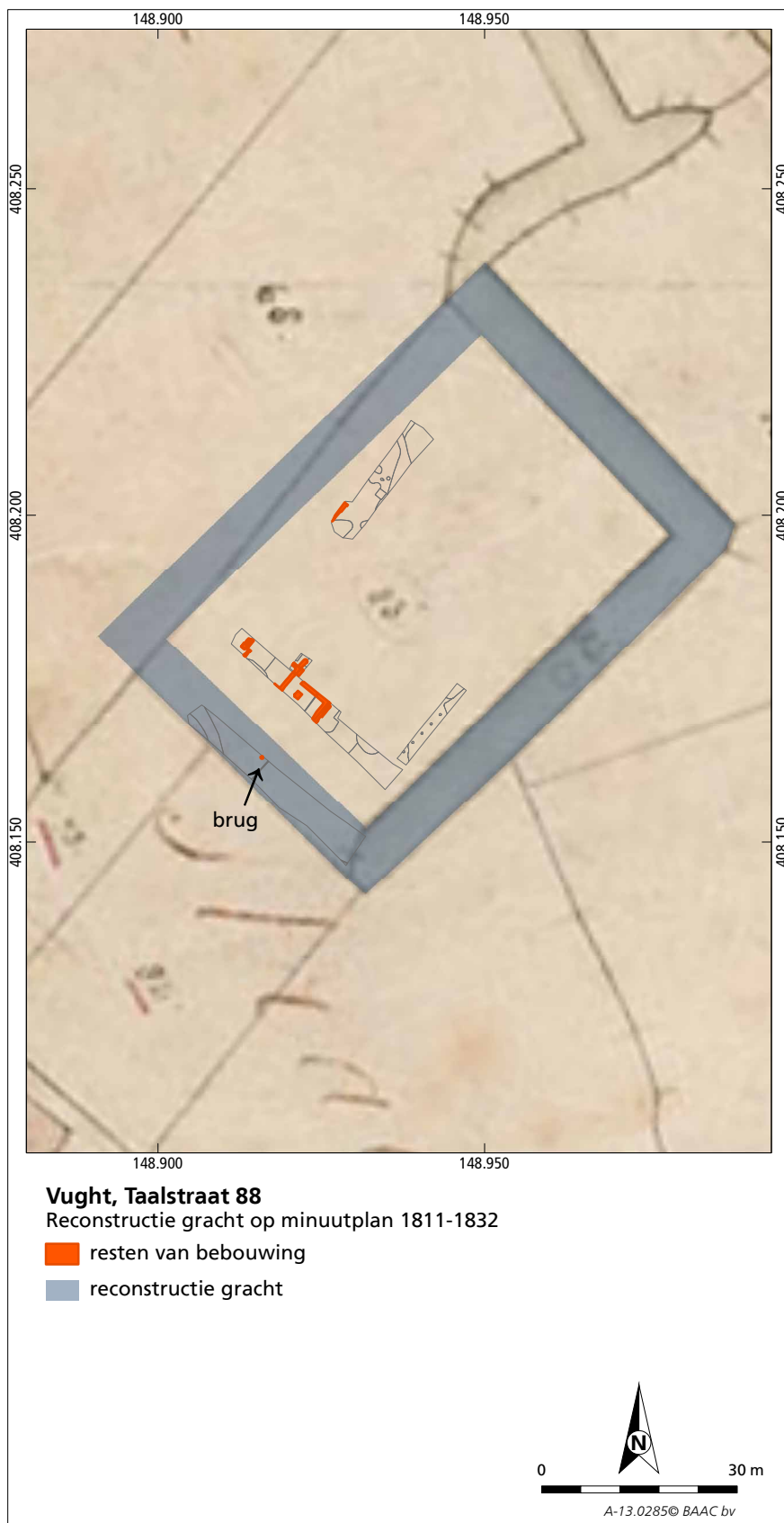
Het muurwerk en de uitbraaksporen concentreren zich, met uitzondering van de bouwkundige resten in werkput 4 en de resten van de vermoedelijke brug in werkput 1, ter plaatse van het toekomstige bouwvlak. De voorlopige datering van het muurwerk kan gesteld worden op na 1450 op basis van de baksteenformaten. Hierbij zijn de gedocumenteerde baksteenformaten vergeleken met wat uit het nabijgelegen Den Bosch bekend is. Het blijft dus voorlopig nog onduidelijk wanneer Spreeuwenburg precies is gebouwd.

In totaal zijn, verspreid gelegen over het terrein, zeven kuilen aangetroffen (spoor 2002, 2003, 4004, 4007, 4009 en 4010). De functie van deze kuilen is tijdens het onderzoek niet helemaal duidelijk geworden. Het zou kunnen gaan om afvalkuilen.

Het was vanwege de beperkte omvang van het onderzoek niet altijd mogelijk om te bepalen of de hiervoor beschreven resten hebben toebehoord aan het kasteel Spreeuwenburg of juist aan het begin-19^e eeuwse gelijknamige landhuis. Hiervoor zou verder onderzoek op het terrein plaats moeten vinden. Er kunnen echter al wel enkele beweringen gedaan worden. In de ophoginglaag ter plaatse van werkput 4 zijn een ijzeren sleutel en dubbel gevouwen loden plaatje met ingeslagen huismerken gevonden. Deze zijn te dateren in de 16^e eeuw en op grond daarvan te relateren aan het oude huis Spreeuwenburg, dat in het midden van de 16^e eeuw - afgaande op historisch kaartmateriaal - al aanwezig was. Dat geldt waarschijnlijk ook voor de brede funderingen (spoor 3004 en 3004/5004). Het maken van zulke brede funderingen voor een landhuis uit de 19^e eeuw lijkt namelijk niet aannemelijk omdat die geen verdedigbare functie meer had, in tegenstelling tot het kasteel. De klamp van ijsselsteen tegen spoor 3004 en het 19^e eeuwse vondstmateriaal in de gracht zijn daarentegen vermoedelijk wel te relateren aan het begin- 19^e eeuwse landhuis. Sporen van beide gebruiksfases zijn dus nog op het terrein aanwezig.

In de proefsleuven zijn op enkele plaatsen recente verstoringen aangetroffen die reiken tot in het archeologisch vlak: een kabelsleuf die loopt in de richting van de op het terrein aanwezige schuur, en een grote kuil in de zuidelijke helft van werkput 3 (spoor 3003). Vlak naast het muurwerk bevindt zich, binnen het bouwvlak, nog een 1,4 m diep rond zwembad. Bij de aanleg daarvan is men vermoedelijk op muurwerk gestuit. Aangezien uit het proefsleuvenonderzoek blijkt dat het muurwerk een grote diepte bereikt is het goed mogelijk dat ook onder dit zwembad nog steeds muurwerk aanwezig. De vindplaats lijkt dus nog goed intact te zijn.

Vught staat bekend om haar kasteeltjes en landhuizen, waarvan er meerdere ook in de omgeving van Spreeuwenburg stonden: onder andere Zionsburg, Couwenberg en de wat verderop gelegen kastelen Muizerik, Maurick en Leeuwenstein. Aan de overkant van de Dommel stond Oud Herlaer. Deze kasteeltjes en landhuizen zijn echter nog amper onderzocht. Wanneer gekeken wordt naar het omgrachte terrein van Spreeuwenburg, dan is te zien dat dit rechthoekig van vorm was met afmetingen van circa 50 bij 80 m. Op de kaart uit ca. 1811-1832 is hier geen bebouwing meer te zien. Het landgoed zelf is overigens groter geweest; het strekte zich uit tot aan de Taalstraat. Het omgrachte terrein van Zionsburg komt qua vorm, afmetingen en ook qua oriëntatie overeen met dat van Spreeuwenburg. In ca. 1811-1832 bevond zich hier een rechthoekig landhuis. Het terrein van Leeuwenstein was met 70 bij 90 m iets groter dan Spreeuwenburg en Zionsburg. Op het omgrachte terrein was in ca. 1811-1832 al geen bebouwing meer te zien. De Couwenberg bestond uit een U-vormig gebouw. Op de kaart uit ca. 1811-1832 wordt hier geen omgrachting weergegeven. Het kasteel Maurick tenslotte was duidelijk het grootst. Op de kadastrale kaart uit ca. 1811-1832 zijn meerdere gebouwen te zien.

Afb. 4.1 Reconstructie van Spreeuwenburg. NB de locatie van de gracht is bij benadering.

Op basis van het vooronderzoek konden ook sporen verwacht worden van fortificaties van het beleg van Den Bosch in 1629 door prins Frederik Hendrik. Deze lijken op basis van de huidige gegevens niet aanwezig te zijn. Ook resten uit de periode laat-paleolithicum – late middeleeuwen ontbreken.

4.2 Waardering

De vindplaats bestaat uit resten van huis Spreeuwenburg en diens begin- 19e eeuwse opvolger: een gracht, muurwerk, uitbraaksporen van muurwerk, paalsporen, kuilen en divers vondstmateriaal. Omdat voor de meeste resten (nog) niet te bepalen is of deze hebben toebehoord aan het oorspronkelijke huis of aan het latere landhuis (of aan beide), worden de resten nu tot één vindplaats gerekend.

Vught, Taalstraat 88. Archeologische waarderingstabel volgens KNA Vindplaats 1: huis en landhuis Spreeuwenburg				
Waarden	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	Wordt niet gescoord		
	Herinneringswaarde	Wordt niet gescoord		
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3		
	Conservering	3		
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid		2	
	Informatiewaarde	3		
	Ensemblewaarde	3		
	Representativiteit	N.v.t.		

Tabel 4.1 Waardering van de vindplaats volgens de criteria van de KNA.

Beleving

De criteria *schoonheid* en *herinneringswaarde* worden niet gescoord omdat de vindplaats (vrijwel) niet bovengronds zichtbaar was en omdat de vindplaats niet herinnert aan een specifieke gebeurtenis in het verleden.

Fysiek kwaliteit

Het criterium *gaafheid* scoort hoog. Er zijn op het terrein behoorlijk wat sporen van intact muurwerk gevonden, ondanks het feit dat deze zich op geringe diepte onder het maaiveld bevinden. De recente bodemverstoringen lijken mee te vallen. Wel is vlak naast het aangetroffen muurwerk sprake van een 1,4 m diep zwembad waarvan verwacht kan worden dat bij de aanleg daarvan archeologische resten verstoord zijn geraakt. Onder dit zwembad kunnen echter nog wel archeologische resten intact aanwezig zijn (bijvoorbeeld diepe funderingen).

Het criterium *conservering* scoort hoog. Er is zowel anorganisch vondstmateriaal (aardewerk, natuursteen, metaal) als organisch vondstmateriaal (hout, leer) op de vindplaats aangetroffen. Zowel het anorganische als het organische vondstmateriaal (hout) was in goede staat. Ook was een leren schoen bewaard

gebleven, maar deze was in een slechte staat. Er moet worden opgemerkt dat op de natuurstenen ornamenten nog een pleisterlaag zat waarop beschildering te zien was. De condities in de voormalige gracht zijn zodanig dat deze pleisterlaag met beschildering, alsmede een leren schoen (althoewel in slechte staat) en de houten beschoeiing van de gracht nog bewaard zijn gebleven.

Inhoudelijke kwaliteit

Het criterium *zeldzaamheid* scoort midden. Vught staat bekend om haar kasteeltjes en landhuizen, waarvan er meerdere ook in de omgeving van Spreeuwenburg stonden: waren dat onder andere Zionsburg, Couwenberg en de wat verderop gelegen kastelen Maurick, Muizerik en Leeuwenstein. Aan de overkant van de Dommel stond Oud Herlaer.

Het criterium *informatiewaarde* scoort hoog. Onderzoek op de genoemde kasteeltjes en landhuizen in en rondom Vught heeft tot nu toe eigenlijk nog maar weinig plaats gevonden. Daarnaast zijn er nog veel vragen: wanneer is huis Spreeuwenburg gebouwd, waaruit bestond de bebouwing, hoe zit het precies met het 19^e eeuwse landhuis, *et cetera*?

Het criterium *ensemblewaarde* scoort hoog. Er is sprake van een archeologische context met een synchrone context: in de omgeving komen vergelijkbare vindplaatsen uit dezelfde periode voor. Deze zijn echter nog amper archeologisch onderzocht. Tevens moet worden opgemerkt dat tussen het vondstmateriaal en huis Spreeuwenburg een sterke relatie bestaat: dit geldt bijvoorbeeld voor de schoen, de natuurstenen ornamenten en de metaalvondsten.

4.3 Advies

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn de resten aangetroffen van (en die te maken hebben met) huis Spreeuwenburg en diens begin- 19^e eeuwse opvolger. Het lijkt geen twijfel dat deze resten op basis van hun bovengemiddelde fysieke en inhoudelijke kwaliteit behoudenswaardig zijn. Er wordt daarom aanbevolen om deze resten *in situ* te behouden. Indien behoud *in situ* niet te realiseren is vanwege de voorgenomen ontwikkeling van het perceel, dan dienen de resten middels een opgraving *ex situ* behouden te blijven. De archeologische resten zijn aangetroffen op een diepte vanaf 30 cm – mv. Daarom wordt geadviseerd dat bij toekomstige bodemverstoringen die dieper reiken dan **20 cm – mv** (dus rekening houdend met een marge van 10 cm) eerst een opgraving dient plaats te vinden.³⁴

Dit advies geldt voor het gehele plangebied, met uitzondering van de nog niet onderzochte noordoosthoek van het perceel waar zich momenteel nog bijenkorven bevinden. Over dit deel van het plangebied kunnen, voordat het proefsleuvenonderzoek ook hier is uitgevoerd, vooralsnog geen goede uitspraken worden gedaan.

34 In afwijking op Besselsen 2013, waarin nog wordt gesproken van een ondergrens van 60 cm –mv.

Indien behoud *in situ* niet te realiseren is, dan adviseert BAAC bv om een opgraving uit te voeren van het bouwvlak en van de eventueel overige te verstoren delen van het terrein. De resultaten van het onderhavige proefsleuvenonderzoek dienen hierin meegenomen te worden.

Het heeft de voorkeur om het nog uit te voeren proefsleuvenonderzoek op het noordoostelijke deel van het perceel gelijktijdig met de opgraving uit te voeren. Hiertoe dienen de bijenkorven nog wel verplaatst te worden.

Voor de opgraving dient een nieuw, geactualiseerd Programma van Eisen te worden opgesteld. Bij de uitvoer van de opgraving dient er mee rekening gehouden te worden, dat er gezien de hoge grondwaterstand bronbemaling zal moeten worden ingezet om de resten op optimale wijze te kunnen onderzoeken.

Tenslotte dient bij het herstellen van de grachten, conform het huidige programma van eisen, nog een archeologische begeleiding te worden uitgevoerd.

Het is moeilijk om een advies te geven over archeologievriendelijk bouwen in het plangebied, aangezien behoudenswaardige resten reeds aanwezig zijn vanaf 30 cm – mv. Bij ophoging van het terrein bestaat de kans dat archeologische resten door de druk van de opgebrachte grond kapotgedrukt worden. Daarnaast kan ingrijpen in de grondwaterstand een negatief effect hebben op organische resten in de ondergrond.

Bovenstaand advies vormt een zogenaamd selectieadvies. Dit betekent niet dat reeds gestart kan worden met bodemverstorende activiteiten of de daarop voorbereidende activiteiten. Het selectieadvies dient namelijk eerst beoordeeld te worden door de bevoegde overheid wat uiteindelijk leidt tot een selectiebesluit.

Hoewel getracht is een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethoden, kan de aanwezigheid van archeologische sporen of resten nooit volledig worden uitgesloten in de gebieden waarvoor geen vervolgonderzoek wordt aanbevolen. BAAC bv wil er daarom op wijzen dat men bij bodem verstorende activiteiten alert dient te zijn op de aanwezigheid van archeologische waarden (zoals vondstmateriaal en grondsporen). Bij het aantreffen van deze waarden dient men hiervan melding te maken bij de Minister (in de praktijk de RCE) conform artikel 53 van de Monumentenwet 1988.

5 Literatuur en bronnen

Literatuur

Besselsen, E.A., 2013: Selectieadvies Archeologische Monumentenzorg. Vught, Taalstraat 88, Archeologisch bureau- en inventariserend veldonderzoek, Den Bosch.

Besselsen, E.A., 2014: Selectieadvies Archeologische Monumentenzorg. Vught, Taalstraat, Archeologisch proefsleuvenonderzoek, Den Bosch.

Buesink, A., 2012: Vught Plangebied Taalstraat 88. Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek (verkennde fase), Deventer (BAAC rapport V-12.0015).

Centraal College van Deskundigen (CCvD), 2013: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems, versie 3.3*, Gouda: SIKB.

Goubitz, O., 2001/2007: *Stepping through time. Archaeological footwear from prehistoric time until 1800*, Zwolle.

Hessing, W.A.M., K. Klerks, R.J.J. Quak & M. Simons, 2011: *Archeologische Verwachtingskaart voor de gemeenten Haaren, Heusden, Loon op Zand en Vught, Amersfoort* (Vestigia Rapport V834).

Smeets, H., 2012: *Historisch onderzoek naar kasteel Spreeuwenburg* (<https://vught.nl>).

Tump, M., 2013: *Programma van Eisen IVO-P en AB (protocol IVO-P) Vught Taalstraat 88*, Den Bosch (BAAC project A13.0061).

Tump, M., 2014: *Evaluatierapport A-13.0285, Vught, Taalstraat 88, proefsleuvenonderzoek*, Den Bosch (BAAC project A13.0285).

Kaartmateriaal

AHN, 2012: *Actueel Hoogtebestand Nederland*, verkregen via www.ahn.nl.

Alterra, 2012: *Geomorfologische kaart van Nederland (1:50.000) en bodemkaart van Nederland (1:50.000)*, geraadpleegd via Archis II.

AMK, geraadpleegd op 31 oktober 2014 via Archis II.

Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant 2012, geraadpleegd op 31 oktober 2014 via <http://atlas.brabant.nl>

IKAW, geraadpleegd op 31 oktober 2014 via Archis II.

Kadastrale Kaart gemeente Vught, sectie B genaamd Het Dorp, eerste blad uit ca. 1811-1832, geraadpleegd via www.watwaswaar.nl.

Topografische Kaart blad 45C Boxtel / 's-Hertogenbosch / Vught uit 1956, 1967, 1978 en 1988, geraadpleegd via www.watwaswaar.nl.

Topografisch Militaire Kaart (bonneblad) blad 607 Vught uit 1870, 1910 en 1924, geraadpleegd via www.watwaswaar.nl.

Verhees, E. & A. Vos, 2005: Kaart van het beleg van 's-Hertogenbosch in 1629, in: *Historische atlas van 's-Hertogenbosch*, Amsterdam.

Internet

Beeldverhaal "Landschap van de Verbeelding". Zichtbaar en leefbaar maken van de Linie van Frederik Hendrik, juni 2014 (www.degroenevesting.nl).

Das – Horsmeier, H., 2010: *Vught - De grafzerk bij de Vughtse Toren* (<http://www.dodenakkers.nl/begraafplaatsen/begraafplaatsen-in-noord-brabant/557-vught-de-grafzerk-bij-de-vughtse-toren.html>).

Waarnemingen, vondstmeldingen en onderzoeksmeldingen, geraadpleegd op 31 oktober 2014 via Archis II.

6

Lijst van afbeeldingen

- Afb. 1.1 De ligging van het plangebied op de topografische kaart.
- Afb. 2.1 De ligging van het plangebied op het AHN.
- Afb. 2.2 Boorpuntenkaart van het vooronderzoek.
- Afb. 2.3 Plangebied op IKAW met AMK-terreinen, waarnemingen en vondstmeldingen.
- Afb. 2.4 Uitsnede van de kaart van 's-Hertogenbosch door Jacob van Deventer, ter hoogte van Vught uit ca. 1545. De rode cirkel geeft de locatie van huis Spreeuwenburg aan.
- Afb. 2.5 Detail van de vorige kaart, met huis Spreeuwenburg.
- Afb. 2.6 Uitsnede van de kaart door Simon Stevin (1603) van de belegering van 's-Hertogenbosch door prins Maurits.
- Afb. 2.7 Vermoedelijke ligging van Spreeuwenburg op het schilderij van de belegering van Den Bosch in 1629.
- Afb. 2.8 Spreeuwenburg op een kaart van de belegering van 's-Hertogenbosch in 1629.
- Afb. 2.9 Uitsnede van de kaart van de belegering van 's-Hertogenbosch in 1629.
- Afb. 2.10 Uitsnede van de kadastrale kaart uit ca. 1811-1832, ter hoogte van het plangebied.
- Afb. 2.11 De aangelegde proefsleuven, geprojecteerd op het plangebied. Tevens zijn het zwembad en het toekomstige bouwvlak weergegeven.
- Afb. 2.12 Foto van de werkzaamheden.
- Afb. 2.13 Foto van de werkzaamheden.
- Afb. 2.14 Wateroverlast in werkput 1, ter plaatse van de gracht.
- Afb. 3.1 Profiel 401. Onderin het profiel zijn de grijze beekafzettingen te zien, waar bovenop zich het ophogingspakket bevindt.
- Afb. 3.2 Muurwerk spoor 3004.
- Afb. 3.3 Muurwerk spoor 3004 en uitbraakspoor van muurwerk spoor 3005.
- Afb. 3.4 Muurwerk spoor 3007/5004.
- Afb. 3.5 Muurwerk spoor 3007, foto van de buitenzijde.
- Afb. 3.6 Muurwerk spoor 3012 en 3007.
- Afb. 3.7 Uitbraakspoor van muurwerk spoor 5006. Op deze foto zijn ook spoor 5005 en 5007 te zien.
- Afb. 3.8 Poer, keldermuur en vloer of goot (spoor 3009-3011).
- Afb. 3.9 Nogmaals de poer, keldermuur en vloer of goot (spoor 3009-3011).
- Afb. 3.10 De bouwkundige resten in werkput 4.
- Afb. 3.11 Kuilen spoor 2002 en 2003 in werkput 2.
- Afb. 3.12 Vijf paalsporen op een rij in werkput 2.
- Afb. 3.13 Detail van het noordelijke deel van de palenrij.
- Afb. 3.14 Een van de natuurstenen ornamenten (vondst 7). Hierop zijn de zaagsporen goed zichtbaar.

- Afb. 3.15 Detailfoto's van een van de natuurstenen ornamenten (vondst 7). Hierop zijn de zaagsporen en de pleisterlaag met resten van beschildering goed zichtbaar.
- Afb. 3.16 Steenhouwersmerk op een van de natuurstenen ornamenten.
- Afb. 3.17 Het andere natuurstenen ornamenten (vondst 8). Op de detailfoto zijn wederom verfresten te zien.
- Afb. 3.18 De ijzeren sleutel (vondst 9).
- Afb. 3.19 Het loden plaatje met ingeslagen huismerken (vondst 9), beide zijden zijn gefotografeerd.
- Afb. 3.20 De leren schoen (vondst 3): onderzijde binnenzool. Foto: M. Rijkelijkhuizen (Elpenbeen).
- Afb. 3.21 Tekening van de grootste fragmenten van de schoen. Tekening: M. Rijkelijkhuizen (Elpenbeen).
- Afb. 3.22 Impressie van textiel. Foto: M. Rijkelijkhuizen (Elpenbeen).
- Afb. 4.1 Reconstructie van Spreeuwenburg. NB de locatie van de gracht is bij benadering.

Bijlagen

- 1 ■ Geologische en archeologische tijdvakken
- 2 ■ Onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen
- 3 ■ Vonstenlijst
- 4 ■ Sporenlijst
- 5 ■ Determinatielijst
- 6 ■ Alle sporenkaart met spoornummers
- 7 ■ Alle sporenkaart, ingekleurd op spoor aard

Bijlage 1 Geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom in jaren	Chronostratigrafie					MIS	Lithostratigrafie					
11.755 12.745 13.675 14.025 15.700 29.000 50.000 75.000 115.000 130.000 370.000 410.000 475.000 850.000 2 600 000	Kwartair	Laat	Pleistocene	Holoceen		1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaal)		Formatie van Boxtel	Formatie van Beegden		
				Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas (koud)	2	Formatie van Kreftenheye					
					Allerød (warm)							
					Vroege Dryas (koud)							
					Bølling (warm)							
					Laat-Pleniglaciaal							
				Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Midden-Pleniglaciaal	3					Formatie van Kreftenheye	
					Vroeg-Pleniglaciaal	4						
					Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)							
						5b					Formatie van Kreftenheye	
						5c						
						5d						
				Eemien (warme periode)		5e						
					Formatie van Drente							
		Saalien (ijstijd)		6	Formatie van Urk							
		Holsteinien (warme periode)										
		Elsterien (ijstijd)										
Cromerien (warme periode)		Formatie van Sterksel										
Pre-Cromerien												

Cal. jaren v/n Chr.	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische periodes	
1950	0	Laat	Subatlanticum koeler vochtiger	Vb2	Loofbos eik en hazelaar overheersen haagbeuk veel cultuurplanten rogge, boekweit, korenbloem	Nieuwe tijd	
-1500				Vb1		Middeleeuwen	
-450				Va		Romeinse tijd	
0		Holoceen	Subboreaal koeler droger	IVb	Loofbos eik en hazelaar overheersen beuk>1% invloed landbouw (granen)	IJzertijd	
-800	815			IVa		Bronstijd	
-2000	2650					Neolithicum	
3755	5000		Mesolithicum				
-4900		Midden		Atlanticum warm vochtig	III	Loofbos eik, els en hazelaar overheersen in zuiden speelt linde een grote rol	
-5300							
7020	8000						Boreaal warmer
8240	9000	Vroeg	Preboreaal warmer	I	eerst berk en later den overheersend		
-8800							
11.755	10.150	Laat-Pleistoceen	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas	LW III	parklandschap	Laat-Paleolithicum
12.745	10.800			Allerød	LW II	dennen- en berkenbossen	
13.675	11.800			Vroege Dryas	LW I	open parklandschap	
14.025	12.000			Bølling		open vegetatie met kruiden en berkenbomen	
15.700	13.000					perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra	Midden-Paleolithicum
-35.000		Weichselien (ijstijd)	Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)		perioden met bos en perioden met een subarctisch open landschap		
75.000			Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)				
115.000			Eemien (warme periode)			loofbos	
130.000		Midden-Pleistoceen	Saalien (ijstijd)			Vroeg-Paleolithicum	
-300.000							

Chronostratigrafie voor Noordwest-Europa volgens Zagwijn (1974), Vandenberghe (1985) en De Mulder *et al.* (2003). Lithostratigrafie volgens De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotoop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Stuiver *et al.* (1998). Zuurstofisotoop calibratie (OxCal) versie 3.9 Bronk Ramsey (2003), toegepast op het Laat-Weichselien en het Holoceen. Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2000). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Bijlage 2 Onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen

Hierna volgt de beantwoording van de onderzoeksvragen:

1. *Is of zijn er vindplaatsen aanwezig binnen het plangebied?*
Binnen het plangebied is een vindplaats aanwezig (vindplaats 1).
2. *Zo ja, beschrijf per vindplaats de datering, het complextype, de aard van de sporen en vondsten, de verspreiding van de sporen en vondsten en de begrenzing van de vindplaats (indien mogelijk) zowel binnen als buiten het plangebied.*
De vindplaats bestaat uit resten van huis Spreeuwenburg Spreeuwenburg en is voornamelijk te dateren in de periode 16^e tot 19^e eeuw. Het betreft naar alle waarschijnlijkheid zowel resten toe te wijzen aan het oude huis Spreeuwenburg, als aan het begin-19^e eeuwse landhuis. Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn een gracht en beschoeiing, muurwerk, uitbraaksporen van muurwerk, kuilen en vondstmateriaal (gebruiks aardewerk, leren schoen, ijzeren sleutel, loden plaatje met ingeslagen huismerken en natuurstenen ornamenten van vermoedelijk een schouw) aangetroffen. Het muurwerk en de uitbraaksporen concentreren zich voornamelijk binnen het toekomstige bouwvlak, al zijn ook daar buiten bouwkundige resten aangetroffen. De resten bevinden zich binnen de gracht, die loopt langs de randen van het perceel.
3. *Kunnen de eventueel aanwezige archeologische resten worden toegeschreven aan het kasteel en/of latere landhuis Spreeuwenburg? Hangen de resten samen met het kasteel/landhuis zelf, of met bijgebouwen danwel andere activiteiten op het landgoed? Wat is de exacte locatie van het kasteel/landhuis? Wat is de datering van deze resten?*
Het kasteel/landhuis Spreeuwenburg was gelegen ter plaatse van het toekomstige bouwvlak. Het vermoeden bestaat dat de meeste stukken muurwerk en uitbraaksporen samenhangen met het kasteel of landhuis zelf. De bouwkundige resten in werkput 4 zouden toegeschreven kunnen worden aan een (klein) bijgebouw.
Het is vanwege de beperkte omvang van het onderzoek voor de meeste resten nog niet mogelijk om te bepalen of deze hebben toebehoord aan het kasteel Spreeuwenburg of juist aan het begin-19^e eeuwse gelijknamige landhuis. Hiervoor zou verder onderzoek op het terrein plaats moeten vinden. Er kunnen echter al wel enkele beweringen gedaan worden. In de ophogingslaag ter plaatse van werkput 4 zijn een ijzeren sleutel en dubbel gebouwen loden plaatje gevonden. Deze zijn te dateren in de 16^e eeuw en op grond daarvan te relateren aan het oude huis Spreeuwenburg, dat in het midden van de 16^e eeuw - afgaande op historisch kaartmateriaal - al aanwezig was. Dat geldt waarschijnlijk ook voor de brede funderingen (spoor 3004 en 3004/5004). Het maken van zulke brede funderingen voor een landhuis uit de 19^e eeuw lijkt namelijk niet aannemelijk. De klamp van ijsselsteen tegen spoor 3004 en het 19^e eeuwse vondstmateriaal in de gracht zijn daarentegen vermoedelijk te relateren aan het begin- 19^e eeuwse landhuis. Sporen van beide gebruiksfasen zijn dus nog op het terrein aanwezig.
4. *Kunnen de eventueel aanwezige archeologische resten worden toegeschreven aan de verdedigingslinie uit de Tachtigjarige Oorlog? Zo ja, waaruit bestaan deze resten?*

Er zijn geen resten gevonden die toegeschreven kunnen worden aan de verdedigingslinie uit de Tachtigjarige Oorlog.

5. *Is er vanwege de ligging in een beekdal sprake van bijzondere datasets en zo ja, welke en wat is de datering ervan?*

Er zijn geen bijzondere datasets aangetroffen die samenhangen met de ligging in een beekdal.

6. *Hoe is de bodemopbouw/stratigrafie binnen het plangebied en wat is de relatie van de aangetroffen vindplaats met de bodemopbouw?*

De natuurlijke bodem ter plaatse van het plangebied bestaat uit beekafzettingen van de Dommel. Er is geen dekzand aangetroffen. De beekafzettingen bestaan uit matig tot sterk siltig zand en zijn lichtbruin grijs van kleur met bruingrijze vlekken. De C-horizont is aangetroffen op een diepte vanaf 3,58 à 3,50 m + NAP. Podzolhorizonten zijn, behalve de resten van een A-horizont in de noordwestelijke punt van werkput 1, niet aangetroffen. Bovenop de C-horizont bevindt zich een donkergrijsbruin ophogingspakket met daarin fragmenten baksteen, puinresten en mortel. Dit pakket heeft, inclusief de bouwvoor, een dikte tussen de 80 en 130 cm. De top van de natuurlijke bodem is op de meeste plaatsen geroerd tot in de C-horizont. Deze verstoring reikte tot een diepte vanaf minimaal 92 à 124 cm –mv, zijnde een diepte vanaf minimaal 3,28 à 3,74 m + NAP. In werkput 1 was het grootste deel van het vlak verstoord ten gevolge van de aanwezigheid van een gracht, behalve de meest noordwestelijke punt van deze sleuf. In werkput 2 bestond het vlak, met uitzondering van de meest zuidwestelijke punt ervan, uit het (verstoorde) ophogingspakket. In werkput 3 bestond eveneens het grootste deel van het vlak uit het (verstoorde) ophogingspakket. In het zuidoosten en noordwesten van deze sleuf is plaatselijk nog de intacte C-horizont aangetroffen. In werkput 4 tenslotte was eveneens een groot deel van de sleuf verstoord tot in de C-horizont. De rest van het vlak bestond hier uit verstoorde ophogingslagen.

7. *Wat is de waardering van de vindplaats? Geef daarbij aan in hoeverre de vindplaats in een groter onderzoekskader is in te passen.*

Voor de vindplaats gelden een bovengemiddelde fysieke kwaliteit en bovengemiddelde inhoudelijke kwaliteit. Spreeuwenburg was een van de vele kasteeltjes/landhuizen die zich in en rondom Vught bevonden.

8. *Zijn er verstoringen aanwezig binnen het plangebied? Zo ja, waar bevinden deze zich en tot hoe diep hebben deze de bodem verstoord?*

In de proefsleuven zijn op enkele plaatsen recente verstoringen aangetroffen die reiken tot in het archeologisch vlak: een kabelsleuf die loopt in de richting van de op het terrein aanwezige schuur, en een grote kuil in de zuidelijke helft van werkput 3. Vlak naast het muurwerk bevindt zich, binnen het toekomstige bouwvlak, nog een 1,4 m diep rond zwembad. Bij de aanleg daarvan is men vermoedelijk op muurwerk gestuit. Aangezien uit het proefsleuvenonderzoek blijkt dat het muurwerk een grote diepte bereikt is het goed mogelijk dat ook onder dit zwembad nog steeds muurwerk aanwezig. De vindplaats lijkt dus nog goed intact te zijn.

9. *Hoe sluiten de resultaten van het onderzoek aan op de gespecificeerde archeologische verwachting zoals die in het vooronderzoek voor het plangebied is vastgesteld?*

Op basis van het archeologisch vooronderzoek werden binnen het plangebied archeologische resten verwacht uit het laat-paleolithicum tot nieuwe tijd, in het bijzonder sporen die te maken hebben met landgoed Spreeuwenburg (kasteel, bijgebouwen, 19^e eeuwse landhuis, grachten), fortificaties van het beleg van Den Bosch in 1629 door prins Frederik Hendrik en bijzondere datasets vanwege de ligging (op een verhoging) in het dal van de Dommel. Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn daadwerkelijk sporen aangetroffen van het kasteel Spreeuwenburg en diens 19^e eeuwse opvolger.

10. *Indien er geen vindplaats is vastgesteld, hoe is dit te verklaren (landschappelijk, verstoring of gewoon niet aanwezig)?*
n.v.t.

Bijlage 3 Vondstenlijst

Vondst	Spoor	Vulling	Verzamelmwijze	Opmerkingen	Datum	Materiaal	Aantal	Bijzonderheden
1	1001	0	AANV	-	13-1-2014	KER	1	-
2	3004	0	AANC	-	14-1-2014	KER	3	bij schoonmaken muurwerk NO hoek
3	1001	2	AFWERK	-	14-1-2014	ODL	1	-
4	1001	2	AANV	-	14-1-2014	KER	7	-
5	1001	1	AFWERK	-	14-1-2014	KER	1	-
6	1002	0	AANV	-	13-1-2014	OPH	1	beschoeiingspaal
7	1001	1	AANV	-	13-1-2014	SXX	1	-
8	1001	1	AANV	-	13-1-2014	SXX	1	-
9	4008	0	DETC	naast S4008	14-1-2014	MXX	2	-

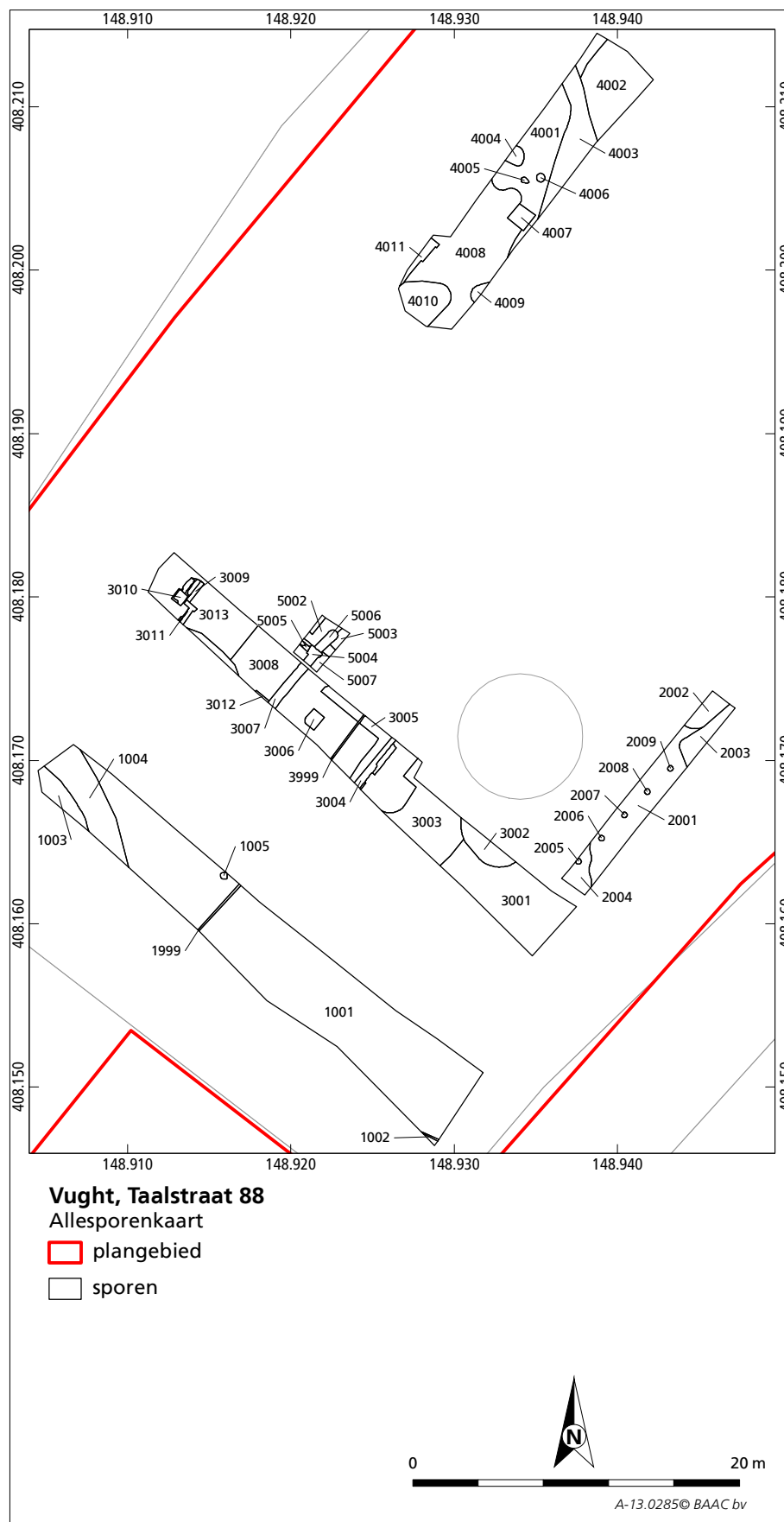
Bijlage 4 Sporenlijst

Spoor	Put	Vlak	Spooraard	Vulling	Textuur	Kleur	Gevlekt	Inclusies	Opmerkingen
1001	1	1	GRA	0	Z	GRBR	GRBR	AP	-
1001	1	1	GRA	1	Z	NVT	-	-	dempingslaag
1001	1	1	GRA	2	Z	NVT	-	-	vullingslaag
1002	1	1	BES	0	X	BR	-	-	houten beschoeiing
1003	1	1	LG	0	Z	GR	DBR	-	-
1004	1	1	LG	0	Z	DGR	-	AP	lijkt overgang naar gracht
1005	1	101	MR	0	X	NVT	-	-	-
2001	2	1	LGO	0	Zs4	DGR	-	AP	-
2002	2	1	KL	0	Zs4	GR	-	AP	veel puin
2003	2	1	KL	0	Zs4	DGR	-	AP	-
2004	2	1	LG	0	Z	GRBR	-	-	-
2005	2	1	PK	0	Z	GR	-	-	-
2006	2	1	PK	0	X	NVT	-	-	uitgetrokken paal
2007	2	1	PK	0	X	NVT	-	-	uitgetrokken paal
2008	2	1	PK	0	X	NVT	-	-	uitgetrokken paal
2009	2	1	PK	0	X	NVT	-	-	uitgetrokken paal
3001	3	1	LG	0	Z	dgrbr	-	ap	-
3002	3	1	KL	0	Z	brgr	-	-	dge rand
3003	3	1	REC	0	Z	ge	dge	-	-
3004	3	1	MR	0	X	NVT	-	-	-
3005	3	1	MRU	0	X	NVT	-	ap, mortel	veel puin
3006	3	1	MRU	0	Z	lge	br	ap	-
3007	3	1	MR	0	X	NVT	-	-	-
3008	3	1	LG	0	Z	gr	ge	-	-
3009	3	1	MR	0	X	NVT	-	-	-
3010	3	1	POER	0	X	NVT	-	-	-
3011	3	1	MR	0	X	NVT	-	-	-
3012	3	1	MR	0	X	NVT	-	-	-
3013	3	1	LGO	0	Z	gr	-	ap, mortel	veel puin
4001	4	1	LG	0	Z	ge	dgelgr	-	-
4002	4	1	LGO	0	Z	brgr	-	ap	-
4003	4	1	LGO	0	Z	gr	-	ap,hk	-
4004	4	1	KL	0	Z	grbr	-	ap	-
4005	4	1	VSN	0	Z	gr	-	ap	-
4006	4	1	VSN	0	Z	gr	-	hk	-
4007	4	1	KL	0	Z	br	-	ap,aarw	-
4008	4	1	LGO	0	Z	brgr	ge	ap,aarw	-
4009	4	1	KL	0	Z	dbgr	-	hk,ap	-
4010	4	1	KL	0	Z	brgr	-	ap, mortel	-
4011	4	1	MR	0	X	NVT	NVT	-	mortellaag en losse baksteen
5001	5	1	LGO	0	Z	gr	-	ap	-
5002	5	1	LGO	0	Z	grbr	-	ap, mortel	gelijk aan 3013
5003	5	1	LGO	0	Z	br	-	-	gelijk aan 3008
5004	5	1	MR	0	X	NVT	-	-	gelijk aan 3007
5005	5	1	MR	0	X	NVT	-	-	-
5006	5	1	MRU	0	Z	gr	-	ap	lijkt uitgebroken muur
5007	5	1	MRU	0	Z	br	-	ap	uitgebroken muur?

Bijlage 5 Determinatielijst

Vondst	Volgnr	Spoor	Materiaal	Aantal	R/W/B/Fr	Bakselsoort	Vorm	Details	Datering	Opmerking
1	1	1001	KER	1	rand	roodbakkend aardewerk	pot/grape	duimdrukken onder rand	NT (19e eeuw?)	
2	1	3004	KER	2	rand	witbakkend aardewerk			NT	witroze baksel, fragmenten passen
2	2	3004	KER	1	wand	roodbakkend aardewerk			NT	
3	1	1001	ODL	1	fragmenten		schoen	runderleer, luxueuzere schoen	17e-18e eeuw	bovenwerk ontbreekt grotendeels
4	1	1001	KER	7	rand, bodem	witbakkend aardewerk	vergiert	groen geglaazuurd, met gaatjes	18e eeuw	fragmenten passen deels, 1 voorwerp
5	1	1001	KER	1	compleet	streengoed - grijs	mineraalwaterkruik		rond 1800	stempel niet leesbaar
6	1	1002	OPH	1	fragment		paal	aangepunt		beschoeiingspaal, 110 cm bewaard gebleven
7	1	1001	SXX	1	fragment		ornament	pleisterlaag met beschildering, steenhouwersmerken		vermoedelijk onderdeel van grote schouw
8	1	1001	SXX	1	fragment		ornament	pleisterlaag met beschildering, steenhouwersmerken		vermoedelijk onderdeel van grote schouw
9	1	4008	MPB	1	compleet		plaatje	ingelagen huismerken (stempels)	16e eeuw	
9	2	4008	MFE	1	compleet		sleutel		16e eeuw	

Bijlage 6 Alle sporenkaart met spoornummers

Bijlage 7 Alle sporenkaart, ingekleurd op spoor aard

